

KÖH

Vinár Község Településrendezési Terve

KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

VINÁR
VESZPRÉM MEGYE

2006. JANUÁR

Tartalomjegyzék

Vinár.

Bevezető.	2-12. old.
Tartalomjegyzék.	2-3. old
1.1. A tanulmány tárgya.	4. old.
1.2. Törvényi környezet (A vonatkozó jogszabályok és tartalmuk).	4-12. old.
I. Vizsgálat. (Értékelmérés, értékleltár).	13-34. old.
I. a. Történeti leírás és régészeti örökség.	
* Történeti leírás (Elhelyezkedés, településtörténet).	13-16. old.
* Régészeti örökség. (Régészeti lelőhelyek).	16-19. old.
I. b. Természeti táj, tájhasználat.	
(Településhálózat és településszerkezeti összefüggések).	19-20. old
I. c. Településkép és utcakép.	20. old.
I. d. Településkarakter.	21. old.
I. e. Védettségek (Régészeti és építészeti műemlékei).	21. old.
I. f. Az örökségi érték és védettségük viszonya.	21-22. old.
* If.1. Régészeti lelőhelyek.	22. old.
* I.f.2. Építészete, köztéri emlékei.	
* Egyházi épületek.	22-25. old.
* Lakóházak, gazdasági épületek.	25-29. old
* Térplasztika (Kőkeresztek-szobrok).	29-31. old.
* Térplasztika (Temető és sírjelek).	32. old.
I. g. Védelem alatt álló műemlékei.	
* Országos védelem alatt álló műemlékek.	32. old.
* Helyi védelmi javaslatok.	32-33. old.
I. h. Természeti örökség emlékei.	33-34. old.
I. i. Területhasználat és területi állapot.	34. old.
II. Változtatási szándékok.	35-38. old.
II. a. Településhálózat és tájhasználati változás.	35. old.
II. b. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás.	35-36. old
II. c. Infrastrukturális változás.	36-37. old.
II. d. Népesség, életmód, társadalom, kultúra változása.	37-38. old.

III. Hatáselemzés.	39-45. old.
III. a. Történeti településhálózati következmények.	39. old.
III. b. Természeti, táji hatások.	39-40. old.
III. c. Településképfeltárulásának változásai.	40. old.
III. d. Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutatásának, vagy pusztulásának lehetőségei.	40-43. old.
III. e. Történeti térbeli rendszerek alakulása.	43-44. old.
III. f. Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, település-szerkezetben, épített környezetben, a település életében.	44. old.
III. g. Műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei.	44. old.
III. h. Településkarakter változásának hatásai.	45. old.
III. i. Környezeti terhelés és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései.	45. old.
IV. Összefoglaló.	46-49. old.
IV. a. Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés.	46-47. old.
IV. b. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.	47. old.
IV. c. A kulturális örökség szemponttokból pozitív és negatív hatások mérlege.	47-48. old.
IV. d. Röviden összefoglalva.	49. old.
Nyilatkozat.	49. old.
Mellékletek.	50-51. old.
1. Bibliográfia és források.	51-52. old.
2. Összefoglaló táblázatok.	53. old.
3. Térképek.	54-55. old.

Vinár Község Településrendezési Terve

Kulturális örökségvédelmi hatástanulmány

2006.

A tanulmány tárgya:

Vinár község Önkormányzata a jogszabályi előírásoknak megfelelően hosszú távra szóló Településrendezési Tervet készített. Ehhez a 2001. évi LXIV. tv. 66. § (2) bekezdés alapján kulturális örökségvédelmi hatástanulmány szükséges, mely a 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet 5. § (2) bekezdés értelmében az 1997. évi LXXVIII. tv. 9. § (3) bekezdése alapján véleményezésre megküldendő tervek kötelező alátámasztó munkarésze.

Törvényi környezet:

(A vonatkozó hatályos jogszabályok és tartalmuk)

Általános örökségvédelmi fogalmak

Műemlék (M):

Minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese (rendszere), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely hazánk múltjának kiemelkedő jelentőségű építészeti, történelmi, tudományos, városépítészeti, képző- és iparművészeti, kertépítészeti, régészeti, néprajzi vagy műszaki (technikatörténeti) emléke, annak rendeltetésszerűen szerves történeti alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrésszel) együtt, amely ezen értékei miatt védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Műemléki jelentőségű terület (MJT):

1. Az épületek, építmények, műtárgyak, valamint a hozzájuk tartozó telkek és területek (a továbbiakban együtt: ingatlanok) minden olyan csoportja, illetve olyan ipari vagy közlekedési terület, amely az adott település jellegzetes, történelmileg kialakult szerkezete, összképe, a tájjal való kapcsolata, tér- és utcaképei szempontjából védelemre és megtartásra érdemes, akkor is, ha nem minden egyes alkotóeleme egyedileg védett műemlék, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak;
2. a földfelszínnek, illetőleg a településnek az a része, amely alatt valamely elpusztult, de műemléki jelentőségű épületegyüttes, építmény vagy település összefüggő maradványai rejlenek, amely védelemre, feltárássra és legalább részleges bemutatásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

Műemléki környezet (MK):

A műemlék, illetve a műemléki jelentőségű terület közvetlen környezete, amelynek területén minden - e törvényben meghatározott - változtatást, beavatkozást a műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak

Régészeti örökség.

1. Hasznos tanácsok földmunkát végző beruházóknak

Vonatkozó alapvető jogszabályok (Tartalom)

- a. Régészeti szakhatósági hozzájárulás megelőző régészeti feltárásszerződés
- b. Feltárási engedély
- c. Ügyintézési határidő
- d. Előzetes nyilatkozat
- e. Leletbejelentés
- f. Régészeti lelőhelyek nyilvántartása
- g. Miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely
- h. Örökségvédelmi bírság

a.) Régészeti szakhatósági hozzájárulás és szerződés.

* A 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti szakhatósági munkát, mely korábban a megyei múzeumok feladata volt 2001. október 18-ától a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal regionális irodái végzik.

* Az építésügyi, a bányászati és egyes (jogszabály által meghatározott) vízügyi engedélyezési eljárásokban az érdemi döntésre első fokon jogosult közigazgatási szerv, nyomvonalas létesítmények engedélyezése során általában a tervező keresi meg Hivatalunkat a szakhatósági egyeztetéssel.

* Fontos tudni, hogy a régészeti lelőhelyeket a törvény szerint a földmunkákkal járó beruházásokkal el kell kerülni. Abban az esetben, ha a lelőhely elkerülése a földmunkával járó fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tární.

* Megelőző régészeti feltárás Amennyiben a megkeresésre a Hivatal régészeti feltárást ír elő, úgy a beruházónak a területileg illetékes megyei múzeummal kell a kapcsolatot felvennie és szerződést kötnie. A beruházónak a törvény 23. §-a szerint „A fejlesztések, beruházások tervezése során a megelőző feltárás teljes költségét, de legalább a teljes bekerülési költség 9 ezrelékét kell költségelőirányzatként biztosítani a feltárás fedezetére, így különösen a régészeti hatástanulmány, próbafeltárás, dokumentálás, elsődleges leletkonzerválás, valamint az elsődleges leletfeldolgozás teljes és a leletelhelyezés rendkívüli költségeit.”

A régészeti feltárásszerződést a múzeum és a beruházó között köttetik és a Hivatal hagyja jóvá. Érdemes már a szerződéskötés kezdeti szakaszába bevonni

munkatársunkat, hiszen így az esetleges hiányokra is hamarabb fény derülhet és időt is lehet megtakarítani.

b.) Feltárási engedély

* A megelőző feltárás csak jogerőre emelkedett feltárási engedély birtokában végezhető. A kérelmet a feltárást végző intézmény nyújthatja be a Hivatal illetékes regionális irodájához mellékelve a múzeum és a beruházó közötti szerződést.

* Megelőző feltárás esetén, ha a beruházó is köteles a vonatkozó jogszabályok értelmében egyéb hatósági, illetve szakhatósági hozzájárulásokat beszerezni, úgy ezeket a feltárássra kiterjedő érvennyel kell beszereznie, mert a feltárási engedély részét fogják képezni.

* A feltárási engedély kiadása és a szerződés jóváhagyása csak az Ásatási Bizottság (a Hivatal által működtetett szakmai testület) véleményezése után lehetséges. Az Ásatási Bizottság szükség esetén kéthetente, de legalább havonta egy alkalommal a hónap első hétfőjén ülésezik ezért érdemes arra törekedni, hogy erre a napra teljes legyen a beadvány. A beruházás számára történő területátadás csak a megelőző feltárás lezárulása után történhet meg.

c.) Ügyintézési határidő

Az ügyintézés határideje szakhatósági állásfoglalás esetében harminc nap, melyet egyszer nyolc nappal meg lehet hosszabbítani. A feltárási engedélykérelem elbírálására és a szerződés jóváhagyására szintén harminc nap áll rendelkezésre, de ezt a határidőt egy alkalommal további harminc nappal hosszabbíthatja meg a Hivatal az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. tv. értelmében.

d.) Előzetes nyilatkozat

A beruházó kérhet előzetes nyilatkozatot az elvégzendő munkák engedélyezésével kapcsolatos feltételekről. Az előzetes nyilatkozat ügyintézési határideje hatvan nap. Amennyiben az előzetes nyilatkozat alapjául szolgáló körülmények lényegesen nem változnak, úgy az egy éven belül induló engedélyezési eljárás során a Hivatal kötve van nyilatkozatához.

e.) Leletbejelentés

Amennyiben a Hivatal nem ír elő kikötést szakhatósági nyilatkozatában, vagy a földmunka nem engedélyköteles és régészeti lelet kerül elő, a munkát azonnal fel kell függeszteni és amellet, hogy a lelőhely védelméről gondoskodnak az esetet jelenteni kell a jegyzőnek, a korábbi jogszabályi gyakorlatnak megfelelően. A bejelentési kötelezettség vonatkozik a felfedezőre, az ingatlan tulajdonosára, az építtetőre és a kivitelezőre egyaránt.

f.) Régészeti lelőhelyek nyilvántartása

- * A régészeti örökség minél teljesebb, beavatkozás nélküli, annak eredeti lelőhelyén, eredeti állapotában, eredeti összefüggéseiben való megőrzését, - mint alapelvet - LXIV. törvény megerősítette. Ebből következik, hogy csak olyan mértékben szabad régészeti lelőhelyeken beruházni, vagy ásatást kezdeményezni - a fenntartható használat elvének figyelembe vételével, - hogy a lelőhelyek állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseikben jelentősen ne károsodjanak. Ezért általánosan jó tanács, hogy bármilyen új, földmegmozgatással járó beruházás, vagy telekvásárlás előtt érdemes arról tájékozódni, hogy a beépítendő vagy megvásárolandó területen várható-e régészeti lelőhely, hiszen ez jelentősen befolyásolhatja a beruházás költségeit, illetve a telek beépíthetőségét.
- * A tájékozódást érdemes a szomszéd telektulajdonosnál kezdeni, mert ha azon a telken volt ásatás, akkor a lelőhely áthúzódhat saját ingatlanukra is.
- * A Hivatal (illetve egyik jogelődje, a Kulturális Örökség Igazgatósága) 1999-től vezet közhiteles nyilvántartást a régészeti lelőhelyekről. Előzetes becslések szerint kb. 100.000 lelőhely található Magyarországon. A lelőhelyek regisztrációja folyamatos.
- * A feldolgozott adatokat a Hivatal honlapján egyszerűsített lelőhely-adatbázis formájában 2003 márciusától lehet megtekinteni ill. a vonatkozó miniszteri rendelet alapján (17/2002. NKÖM) indokolt esetben külön kérhető felvilágosítás.

g.) Miniszteri rendelettel védetté nyilvánított régészeti lelőhely

- * Azokat a lelőhelyeket, amelyeket miniszteri rendelettel nyilvánítottak védetté (ún. védett régészeti lelőhelyek), a földhivatalok is kötelesek a tulajdoni lapon feltüntetni. Sajnos az elmúlt ötven év során ez a bejegyzés számos esetben elmaradt. Ezért a Hivatal elődjének, a Kulturális Örökség Igazgatóságának régészei 2001-ben revízió alá vették a védett területeket és pótolgatták az elmaradt bejegyzéseket, illetve elindították a folyamatot. De a tulajdoni lap jelenleg is csak „nagyjából” naprakész információt ad a terület régészeti védettségéről.
- * A Hivatal engedélye szükséges a rendelettel védett régészeti lelőhelyeken az építési vagy egyéb hatósági engedélyhez nem kötött, de 30 cm mélységet meghaladó bármilyen földmunkával járó, illetőleg a terület jellegét veszélyeztető, befolyásoló változtatáshoz, munkálathoz. Így pl. engedélyköteles a faültetés, szőlő- és gyümölcsös telepítés, tuskóirtásos fakitermelés, rigolírozás, meliorizáció, kerítésállítás, csatornafektetés, légvezeték-tartóoszlop állítás, kavics-, föld- és anyagdepó, feltöltés és töltés létesítése, a terület funkciójának és használatának megváltoztatása, reklám elhelyezése, régészeti park, bemutatóhely létesítése, a lelőhely részét képező épület, építmény vagy maradványai bármely járószintjének, padlójának megbontása. Az engedélyért közvetlenül a Hivatal regionális irodájához kell fordulni.
- * Említést érdemel, hogy a védett lelőhelyek tekintetében új fogalmak bevezetésére került sor. A védett lelőhelyekhez védőövezetet kell kijelölni, valamint kategorizálni kell a védett lelőhelyeket. "Kiemelten védett" az a lelőhely, amely kivételes tudományos jelentőséggel és nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő

fontossággal bír, „fokozottan védett” a tudományos jelentőségű, egy nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontosságú lelőhely.

h.) Örökségvédelmi bírság

Az örökségvédelmi előírások megsértői (engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően beruházók) örökségvédelmi bírsággal sújtandóak a törvény alapján. A védett régészeti lelőhelyek esetében, ha a védetté nyilvánító rendelet erről másképpen nem rendelkezik, a bírság mértéke 100 ezertől 250 millió forintig, nyilvántartott lelőhely esetében 10 ezertől 25 millió forintig terjedhet. A bírság adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül. Részletes szabályozásával önálló rendelet foglalkozik (191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról). Bár a beruházók számára első hallásra túlzó korlátozásoknak tűnhetnek a felsorolt rendelkezések, az idő fogja bizonyítani, hogy jelen körülmények között szükségszerűek. 1989 után olyan ugrásszerűen nőtt meg a hazai építkezések száma, hogy más formában, - engedélyeztetés nélkül - fehér foltta válhatnának egyes régiók, hovatovább korok, kultúrák tűnnének el nyomtalanul. Érdemes szem előtt tartani, hogy a mindennapi gyakorlatban, mindössze néhány évtized, netán száz év vizuális élménye vesz bennünket körbe, s öntudatlanul talán le is szűkítjük erre örökségünket, a föld mélyében azonban több ezer év ismeretanyaga rejtőzik, amelynek megismerése és megőrzése közös érdekünk. (Összeállította Erney Katalin).

2. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

Törvények:

2001. évi LXIV. törvény – a kulturális örökség védelméről

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

1997. évi CXL. törvény, különösen a 38-49. § - múzeumi törvény.

1979. évi 2. törvényerejű rendelet – kulturális javak jogtalan átruházásáról.

Kormányrendeletek

218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet – szabálysértésekről.

149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről.

191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – örökségvédelmi bírságról.

190/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – Kulturális Örökségvédelmi Hivatalról.

NÖKÖM-rendeletek

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet – a kulturális szakértők működési engedélyéről.

BTK vonatkozó paragrafusai (216/b, 316, 324, 325. §).

- 16/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal eljárására vonatkozó szabályokról
- 17/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – kulturális javak kiviteli szabályairól.
- 18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet – a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól
- 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól.
- 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet – a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról
- 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet – örökségvédelmi hatástanulmányról.
- 3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes lelőhelyek védetté nyilvánításáról (példa).

*****

Általában a 2001. évi LXIV. törvény és végrehajtási rendeletei alapján kell eljárni. Ennek alapján a régészeti területeket három kategóriába lehet besorolni:

- Fokozottan vagy kiemelten védett régészeti lelőhelyek
- Nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- Régészeti érdekű területek

1.) Védett régészeti területek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 63. § (2) bekezdés a) pont

A KÖH engedélye szükséges védett régészeti területen bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyéb esetekben a KÖH szakhatósággént jár el. Egyebekben mindenben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltakat kell követni és betartani.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében:

2001. évi LXIV. tv. 11. §

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

2001. évi LXIV. tv. 65. § (1) bekezdés

Az engedélyezési eljárás miatt célszerű már a tervezés előtt a Hivatal előzetes nyilatkozatát kérni, hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, halastó kialakítása, stb.) hozzá fognak-e járulni, s ha igen, akkor milyen feltételekkel. Így a később megvalósíthatatlannak minősülő fölösleges tervezés, illetve a feltárás miatt történő nem várt időbeli csúszás és költségnövekedés kiküszöbölhető vagy előre kalkulálható lesz.

2001. évi LXIV. tv. 22. § (1)-(2) bekezdések

A földmunkával járó fejlesztésekkel a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal által nyilvántartott régészeti lelőhelyeket – a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével – el kell kerülni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tární.

2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §

A beruházás feltételeként adott esetben előírt régészeti feltárás költségei mindig a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása. A régészeti feltáráshoz szükséges szerződést a beruházónak minden esetben a területileg illetékes múzeummal kell megkötnie. Ez általában a megyei, egyes területeken a helyi (városi) múzeum. A szerződés érvényességéhez a Hivatal jóváhagyása szükséges. Magát a feltárást bármelyik, a régészeti feltárások végzésére jogosult intézmény elvégezheti, amennyiben a szerződő felek erről megállapodásra tudnak jutni. A feltáráshoz jogosult intézményeket a 18/2001. (X.18.) NKÖM rendelet 2. § sorolja fel.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik az ott a Hivatal hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben ennek során előre nem kalkulálható örökségvédelmi érdek merül fel, vagy nem várt jelenség mutatkozik, a végzett tevékenységet korlátozni kell. A Hivatalnak a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére vagy régészeti védelem megindítására és kisajátítás kezdeményezésére.

2001. évi LXIV. tv. 82-85. §; 191/2001 Kormányrendelet

A régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

2001. évi LXIV. tv. 7. § 17. pont

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrész, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Így ide kell sorolni minden talajbolygatással járó tevékenység végzésére kiszemelt területet is. E területekre ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a beruházás során nem várt módon előkerülő régészeti leletekkel és objektumokkal fedett területekre. Az ilyenkor követendő eljárásban a helyi önkormányzat is feladatot kap.

2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §

Amennyiben ezeken a nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell

hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. *A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli!* A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltárással jogosult intézmény köteles állni.

2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét juttatom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik).

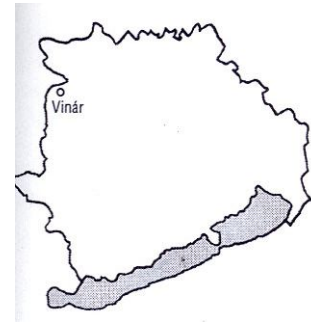
4/2003. (II.20.) NKÖM rendelet

A Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez lényegében a már ismert lelőhelyek esetében a nagyobb felületet érintő, 1 ha területet vagy 500 m² épület-alapterületet meghaladó méretű, illetve bizonyos nyomvonalas létesítményekre, vízügyi létesítményekre, bányatelkekre és tereprendezésre vonatkozó beruházásokra érvényes bármely területen. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, készítésére a nevezett rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak.

A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítendő hatástanulmányok tartalmi követelményeit részletesen tartalmazza a *4/2003.(II.20.) NKÖM rendelet melléklete*.

Ugyanezen rendelet értelmében a hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező személy készítheti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

A 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet melléklete szerinti tartalmi követelmények:

I. Vizsgálat. (Értékelmérés - értékleltár).

I. a.) Történeti leírás, és régészeti örökség.

Vinár községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeti leírás.

Elhelyezkedése:

Vinár Veszprém megye északnyugati részén és Vas megye határán, Pápától délnyugatra 23 km-re, a Marcal folyó árterében fekszik. Belvizeit a Gergelyi-övény vagy a Kis-Marcal vezeti el a község határában. Marcalgergelyi községgel szinte összeépült. A település a Pápát Celldömölkkel, illetve Sárvárral összekötő közutakról leágazva érhető el. Vasútállomása a Pápa-Szombathely vonalon a harmadik megálló. Pápától is, Celldömöltkől is 23 km-re fekszik.

A település etimológiája:

1237-ben Huinár, 1324-ben Vynár néven említik a korabeli dokumentumok. Neve a szláv "vin" azaz bor, "vinár" bortermelő szóból ered. Nevéből arra lehet következtetni, hogy területén a középkorban szőlőműveléssel foglalkoztak.

Településtörténet:

A Vas megyei határon fekvő Vinár a középkortól kezdve a kisebb birtokú és Vas megyében honos Sitkei család kezén volt. 1488-ban rovásadója 13 forint. A török rohamok miatt 1549-ben deserta. Az 1553-ban visszatérő lakói ismét elmenekültek s ettől kezdve legalább másfél századig lakatlan. Az Esterházyak a 17. század második felében Ugod váruk pusztájaként tartják nyilván, 1696-ban pedig pereskednek birtokáért. A prédiom új megtelepítésének évét és a megtelepítőt nem ismerjük. Minthogy azonban a megye az itt megtelepedőknek 1719-ben mentességet engedélyez és katolikus iskolája 1725-től működik, megszállását erre az időre kell

tenni. A telepések úrbéri terhe a robot és a kilenced, ez utóbbit pénzzel vagy robottal válthatják meg. Bizonyos, hogy mint korábban, most is tartoznak a győri püspöknek az egyházi tizeddel. A lakosság agrártermelő. Piacsa Pápa. 1773-ban magyar falu, tiszta katolikus lakossággal. Külsővathoz tartozó leányegyház. Földesúr és patrónus 1785-ben Horváth József. A telepések úrbéri terhe a robot és a kilenced, ez utóbbit pénzzel vagy robottal válthatták meg. Az egyházi tizedet a győri püspöknek fizették. A lakosság agrártermeléssel foglalkozott, az árút Pápán értékesítette. Az 1857-es összeíráskor a szántóterület 61% volt. A lakosság nagyobb része gazdasági cselédként és mezőgazdasági munkásként dolgozott.

A fogyó népességű községek közé tartozik. 1785-ben 209 lakosa volt: 1 polgár, 13 paraszt és örökös, 28 zsellér, 2 egyéb, 50 fiúgyermek, 102 nő. Az 1785-től számított 160 év alatt csupán 19 fővel növekedett a falu lakossága. Nagy Lajos 1829-ben 322 lakost és 41 házat említ. Miután az 1869-es népszámlálásban csupán 224 lakosa van 29 házban (a II. Józsefében ugyanennyi a házak száma), Nagy Lajos adatai nem látszanak megbízhatónak. Fényes geográfiai szótárában 250 lakosról tesz említést. A nép természetes szaporodása — az 1929—30-as éveket kivéve — ugyancsak igen alacsony, 1931—1949-ben 3‰.

Az 1857. évi kataszteri összeírásban 936 holdnyi összterületén 1 nagybirtokos és 26 kisbirtokos van feltüntetve. A művelési ágakban jelentős változás állott be egy évszázad alatt. Az erdő, mely 1867-ben még 25%-át képezte a község területének, lecsökkent 1 %-ra, a rét 35%-ról 21%-ra, ugyanakkor 90 holdas legelőt alakítottak ki, mely 11%-a a község összterületének. A szántóterület 36%-ról 61%-ra növekedett. A mezőgazdasági lakosság túlnyomó része gazdasági cseléd és mezőgazdasági munkás. Jelentős arányt képviseltek az öt holdon aluli birtokosok is (24,40%), a 10—20 holdasok aránya 1941-ben 8,4%, a 20—50 holdasoké 4,6% volt. A község agrárjellegében a 19. század végén és a 20. század első felében sem következett be lényeges változás. A lakosság 60%-a a mezőgazdaságból él. Az iparból és bányászatból élők aránya 1910-ben már elérte a 30%-ot, 1949-ben elvándorlás miatt ismét 12%-ra csökkent. 1960-ban a lakosság 45,5%-a élt iparból, kereskedelemről, illetve közlekedésből.

1930-40 között jelentős az 5 holdon aluli birtokosok száma. A lakosság nagyobb része a 20. században is mezőgazdasággal foglalkozott, de 1910-ben az iparban, kereskedelemben és a közlekedésben dolgozik.

Vináron 1959-ben alakult meg a termelőség-összetétel, Öszirózsa néven. Néhány év múlva a marcalgergelyi és a nemesszalóki gazdasággal egyesült. Varrodájában 43 nő dolgozott, nadrágot varrtak külföldi megrendelésre.

1945 után a községben kisebb beruházásokra jutott pénz, így felújították a villanyhálózatot, a pásztorházat kultúrházzá alakították át, boltot építettek, járdák készültek. Az iskolások Nemesszalókra járnak, az óvodások pedig Marcalgergelyibe. Önálló közigazgatása 1990 előtt sohasem volt. Marcalgergelyihez, majd Nemesszalókhöz tartozott. 1990 után önálló önkormányzatot választott, amelynek tevékenysége folytán Faluház, gázcseretelep, tornaterem épült és, modernizálták a ravatalozót. Külterületéhez tartozik Árpádtelep.

Helyben nincs munkalehetőség, a lakosság nagyobb része Pápára, Celldömölkre, Marcalgergelyibe és Nemesszalókra jár dolgozni.

TELEPÜLÉSFEJLETTSÉGI MUTATÓK:

Lakások száma:	75 db
Vezetékes ivóvízzel ellátott lakások:	95%
Vezetékes gázzal ellátott lakások:	95%
Telefonnal ellátott lakások aránya	70%
Burkolt (portalánított) utak:	100%

FEJLESZTÉSI TERVEK:

vezetékes gázhálózat fejlesztése

INTÉZMÉNYEK: 1 művelődési ház, 1 könyvtár, 1 templom, 1 sportpálya, 1 sportcsarnok

KÖZSZOLGÁLATI ADATTÁR:

Községi Könyvtár Köztársaság u. 45.

Faluház Köztársaság u. 45.

Orvosi Rendelő Köztársaság u. 35.

GAZDASÁGI ADATTÁR:

Pápa és Vidéke ÁFÉSZ 143. sz.

Vegyesbolt. Köztársaság u. 80.

* Korabeli település-leírások.

1. Bél Mátyás: Veszprém vármegye leírása 1735 körül. Veszprém, 1989. 75.
Vinár. Az előbbtől észak felé negyedóra járásnyira fekszik, kicsit közelebb ugyanerről a részről Szergényhez, Vas megye községéhez, melyet a Marczal folyó választ el tőle. Ugyanannyira vannak kelet felé Csobotháza és Csögő pusztácskák és nincs távolabb Gergeli sem nyugatra. Egykor a Vináriak öröksége volt, akiknek már körülbelül a XIII. században történt kihalása után később maga a falu is pusztulásra jutott, s mind másokat urak, mind elsősorban a Kisfaludi nemzetséget. Mikor ehhez Nagy István, nevezetes és szép birtokú férfiú rokoni szálakkal kapcsolódott, e pusztát ugyanolyan jogon elnyervén, nem sok évvel ezelőtt megengedte, hogy azt magyar telepesek üljék meg. Katolikus vallásúak, alig egy-két evangélikust és reformátust engedtek közéjük. Kis helység az erdők között, s ezeket szegényeknek ki kell irtaniok, ha vetni akarnak. Csekély hát földművelésük, kaszálójuk semmi, hacsak a folyó partján nem kaszálnak, mikor az medrébe visszahúzódva lehetőséget nem ad rá.

2. Vályi András országleírása 1796-ból. Somorja, 2003. III. k. 637.
VINÁR. Magyar falu Veszprém Várm. földes Ura Marics Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Mihályházához közel; határja 2 nyomásbéli; tsekély, és igen követses földgye terem rozsot, és mindenféle tavaszt, tserjés erdeje van.

3. Pesty Frigyes kéziratos helységnévtára 1864-ből. Pápa, 2000. 205-206.

1. Vinár Marczal /:folyó:/ melléki vidék falu.
2. A községnek mindig Vinár " volt neve.
3. Nem volt más neve.
4. Nincs rá példa — hogy mikor említették legkorábban.
5. Valaha valami „Makrányi” nevű ember szálta volna meg a helyet, s ettől szaporodott a nép, de ily név mai napon a községben nincs.
6. Valami Vina nevű emberről neveztetik hír szerint Vinár.
7. Halagos folyó csekély tekintetű víz, mely e' határban folyik a Marczal folyóban. Marczal folyó a határ hoszon lapályos mocsár mellikével folyik — itt választja Veszprim megyét Vas megyétől.

Szitó domb hajdan erdős, jelenleg szántóföld dombos hely.

Keréktó hajdan nagy ingovány, jelenleg kaszáló.

Szép egres posványos egerfás — kaszáló.

Kis cser erdő cserfákkal egyenes föld.

Bozzásut egres erdő és kaszáló lapos föld

Buzákfölde legelő róna föld.

Tízrendes kaszáló, hajdan ebből minden fél helyes gazdának 10 rendnyi rétje volt. Laczi konyha erdős hely rónás terület

Cseri dűlő szántóföld, egyenes.

Kórisi dűlő szántóföld lejtős

Bozi fölei, szántóföld.

Károly rétek kaszáló Halagos folyó mellett.

Horvátárok mely a Marczal ingoványán nyulik hosszan, valami Horváth uraság árkoltatta, jelenleg N M. Marich István Dávid tulajdona.

Haióré régen kompjárás a marszalón át Szergénybe Vas megyében.

Keletről: Mihályháza. Délről: Ns Szalók, nyugotról Gergelyi, Éjszokról Szergény határokkal szomszédos.

Kelt Vinárott Apr. 12-én 864.

Nagy Mihály Biró Hidy József jegyző

Régészeti örökség.

(Régészeti lelőhelyek).

A Marcal mellékpatakjai által épített kavicsos hordalékkúp északi végére települt egyutcás település kellemes táji környezetben található, területe 460 ha, melynek belterülete 30 ha-t tesz ki. A településen nagyrészt extenzív mezőgazdasági területek találhatók, jellemző művelési ág a szántó, gyeperdő, rét. A Halagos völgyében és a Marcal árterében rétek vannak, a határ többi része szántóföld. A magasabb fekvésű területeken erdő is található, bár emléküket inkább csak a dűlőnév őrzi.

A település közigazgatási területéről az alábbi régészeti lelőhelyek ismertek:

1. BELTERÜLET.

Hrsz: 5.

A falu határában nem találtunk középkori faluhelyet. Így feltételezhető, hogy a középkori település is a mai helyén feküdt. A középkori templomkörüli temetőre utalhatnak a mai templom körül található sírok.¹

A Győr nembeli Leusták Petenddel együtt 1210 táján a pannonhalmi apátságnak adományozta Vinárban levő részét is.² Az 1237-1240 között keletkezett Albeus-féle összeírásban nem találkozunk Vinárral, de Erdélyi L. szerint a petendi vagy nyárádi két malom a Marcal mellett fekvő Vináron lehetett.³ A későbbiekben az apátság birtokai között egyáltalán nem szerepel Vinár; Petenddel és Nyáráddal egyetemben elveszítette. 1237-ben vinári udvarnokokról tesznek említést.⁴ 1323-ban Vinári Domokos fiává fogadta Sitkei Kopaszt és ráhagyta vinári birtokát.⁵ A következő évben a király megengedi a Sitkei testvéreknek, hogy Vinárt benépesítsék.⁶ 1382-ben Sitkei László

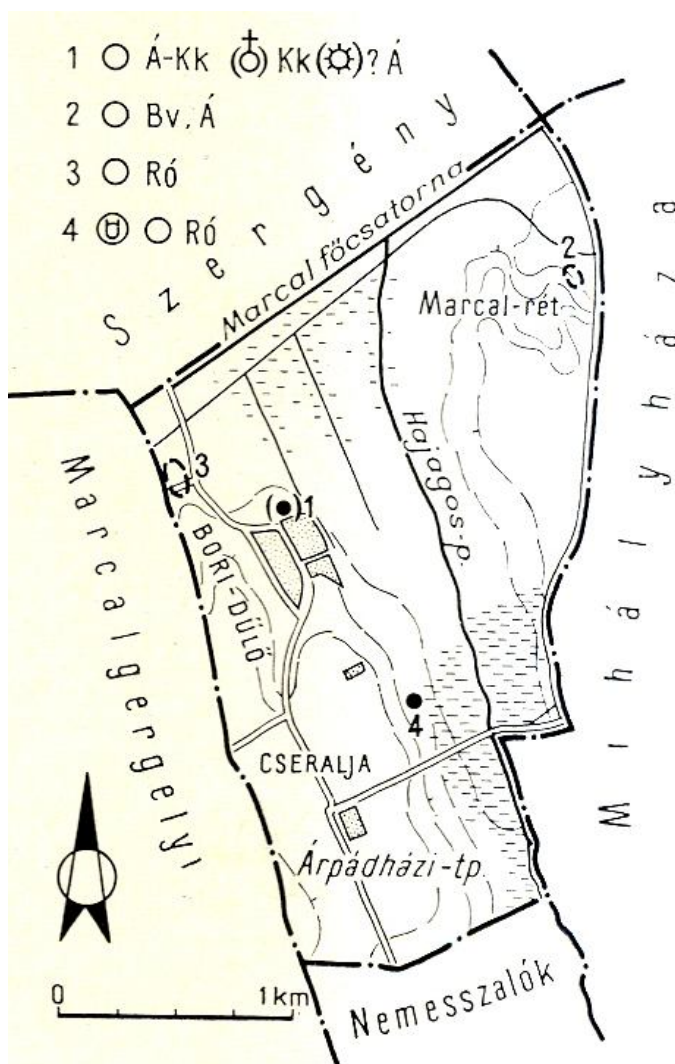
egy kisvinári kúriát kap a királytól.⁷ A falu a középkorban végig a Sitkeieké maradt, 1488-ban 13 Ft adót fizettek jobbágyaik.⁸ 1531-től 1548-ig 9 adófizető portáról 1-re csökken a porták száma. 1549-ben pusztá,⁹ 1553-ban lakói ismét elmenekültek, ettől kezdve a törökkor végéig lakatlan. A 17. sz. második felében az Eszterházyak Ugod tartozékaként tartanak igényt rá. A Péter apostol tiszteletére szentelt köegyházat 1393-ban, plébánosát 1401-ben említik.

Irodalom: 1. Kp. 1962. – 2. ERDÉLYI 1902. 244. – 3. Uo. 245-246. – 4. CSÁNKI 1897. 260.; Árpádkori Új Okmánytár VII. 46. – 5. HO I. 118-119. – 6. HO II. 32. – 7. HO II. 142.143. – 8. CSÁNKI 1897. 260. – 9. PÁKAY 1942. 157. – 10. ILA-KOVACSICS 1964. 409. – 11. MÁLYUSZ 1951. 3228. reg.; MÁLYUSZ 1956. 938. reg.; KOPPÁNY 1967. 147.

2. MARCAL-RÉT.

Hrsz: 043/7, 043/8.

A homokos, kavicsos talajú domboldalon egy későbronzkori és kevés Árpád-kori cserepet találtak. (Torma, 1968.)

3. KISRÉTI-DŰLŐ.

Hrsz: 05/11, 07, 08/3, 08/4, 08/5, 08/6.

A Bicskadomb K-i lábánál néhány tegulát és római kori cserepeket, hombár és tál oldal- és peremtöredékeket találtak. (Torma, 1968.)

Irodalom: PHM 68.115.1-6.

4. CSERALJA.

Hrsz: 057/2.

A termőföld alatt építkezésre alkalmas kavics található. Az egykori csererdő helyén, a vasútépítéskor, a lelőhelytől ÉNy-ra ástak; az 1900-as években, pedig valószínűen római leletek kerültek itt elő.¹ 1965-ben kavicsbánya nyílt. Az első hat hamvasztásos sírra a kavicsbányászok találtak rá. A leleteket a munkások bemondása szerint választottuk szét sírok szerint. Az 1. sz. sírban kard és lándzsa, vasolló és római bronzedény volt. A 2. sz. sírban hosszú bronzlándzsára, a 6. sz. sírban utólag szétnyomódott római bronzedényre találtak. A 3-4. sz. sír a bánya partjával együtt leszakadt. Az egyéb leleteket (veretek, egygombos fibulák, pajzsdudor, pajzs szélvédője, pajzsfogantyú, kés, csat, gyűrű, bronzedény-fogantyú, sarkantyú, üvegtörmelék) csak bizonytalan emlékezősek alapján helyeztük a hat sír előbb említett leletei közé.² Analógiák alapján a leletek egy része római kori germán. A sírok mélysége általában 50 – 70 cm volt. Az égett csontokkal megtelt urnán voltak a fémmellékletek.

1966 és 1967-ben Mithay S. ásatása során további 11 sírt tárt fel, és a bánya munkáját megelőzve a temetőt sikerült megmenteni.³ A hamvasztásos sírok mélysége 48 és 73 cm között ingadozott. A kavicsrétegre temetkeztek. Az urna a legtöbb elmállott. Csak a 8. sz. sírból sikerült egy barna színű urnát⁴ összeállítani. Külső felületén az íves, fésűs vonalak sűrű halmaza található. A legtöbb esetben az összenyomódott urna oldala alatt vannak a fémleletek. A bronzedény aljára üveg égett rá, és több sírban volt fekete színű, gyantaszerű anyag is. A leletekből „kinyúlik” az erősen összehajtogatott kard és lándzsa. A 8. sz. sír bronzedényének⁵ alján javítás nyomainak. A 9. sz. sírban sarkantyút találtunk.⁶ A 10. és 11. sz. sírban egy-egy magában álló, római, piros színű edény állott.⁷ A 15. sz. sírban, az É felé eső szélében, egy római bronzedény-fogantyú volt, amelyen MRICMA olvasható.⁸ Ugyanebben a sírban, egy tűzben sérült bronzszűrő került elő.⁹

Az itt előfordult fésűs edénydíszítés, a sarkantyúk, a pajzs és a veretek a temető korai germán leletei. A római mellékletek alapján is a temető a II. sz.-ra datálható.

A temetőtől K felé, a sírok közelében, két gödörre és kisebb beásásokra találtunk. 15 X 20 m-es területen pirosra égett agyagrögök, faszenek és feketés foltok településre mutatnak. Ez utóbbiak kidőlt falnak a málladékai. Az itt előkerült, fekete törésfelületű cserepek a sírkerámiához hasonlítanak,¹⁰ de ugyancsak voltak gyéren római leletek is.¹¹ Az égett agyagrögök és a sírok viszonya szerint a települési nyom valamivel fiatalabb a 15. sz. sírnál.

Irodalom: PHM Adattára 303. – 2. PHM 68.37.51-120. – 3. Rég. Kut. 1966. 46; 1967. 32. – PHM Adattára 303. 315.; PHM 68.37.121-129. – 4. PHM 68.37.132. – 5. PHM 68.37.133. – 6. PHM

68.37.151. – 7. PHM 68.37.157. 161. – 8. PHM 68.37.222. – 9. PHM 68.37.228. – 10. PHM 68.37.8-10. 15-16. – 11. PHM 68.37. 1-7. 12. 20.

I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Vinár a Pápai – síkság, illetve a Marcal-völgy kistáj északi részén helyezkedik el kellemes táji környezetben. A Marcal ártéri völgsíkja. A magasság délről észak felé csökken, 140 és 120 méter között változik a kistájban. A Marcalt párhuzamosan mellékcsatornák kísérik, és tagolják a völgytalpat, hozzájárulva az esetleges árvizek gyorsabb levezetéséhez.

A település teljes egészében a Marcal jobb oldali vízgyűjtő területe, részben a folyó ártere, amelyet a Marcallal párhuzamosan futó mellékcsatornák is tagolnak. A település közigazgatási területét északnyugat-délkeleti irányban átszeli a Hajagos-patak.

A szántóföldek a közigazgatási terület nagy részét elfoglalják. Jelentős az összefüggő, homogén szántók előfordulása. A Hajagos völgyében és a Marcal árterében rétek vannak, a határ többi része szántóföld. A településen az erdőterületek nagysága 3,0 ha, amelyből 1,3 ha védelmi, 1,7 ha gazdasági rendeltetésű.

A lakóterületi településkapuk, a fogadóterületek zöldfelületi ellátottsága nem megfelelő. A déli oldalon a fogadóképet nagymértékben meghatározza a vasútállomás és környezetének állapota. Ez rendezetlen állapotot tükröz, az épület előtti tujasortól eltekintve nincs növényzet. Jelentős külterületi fasorként talán a közigazgatási terület déli oldalán Nemesszalók felé vezető út vegyes (hárs, nyár, akác) fasora említhető. Fásítás szempontjából nagy hiányosságok tapasztalhatók az észak felé vezető közút mentén.

A templomkertbe telepített lucfenyők és az utcafrontra ültetett oregoni álciprusok egészséges, szép egyedek, de nagyra növe eltakarják a látványt, zárttá teszik a teret. A templom közelében található millenniumi emlékműnél is a tuják töltik be a figyelemfelkeltő, hangsúlyozó szerepet.

A faluház előteréből, oldal- és hátsókertjéből szinte teljesen hiányzik a növényzet, akárcsak az orvosi rendelő, posta előtti területről is.

A településen jelenleg kiépített közpark a templom kertben (5hrsz) és a 21 hrsz-ú ingatlanokon található.

I. c.) Településkép és utcaképek

A település egyutcsás szerkezettel jellemezhető, a Köztársaság utcán kívül a Rákóczi utca az ahol elsősorban új parcellázások beépítések történnek. A település nagyrészt előkertes, kisebb részében utcavonalas beépítésű. Az előkertek növénykiültetései hozzájárulhatnak az utcai zöldfelület hatásának növeléséhez. Utcevonalas beépítést főként a Köztársaság utca északi végének nyugati oldalán figyelhetjük meg.

A házak építészeti stílusát tekintve vegyes képet mutatnak. Az egyszintes beépítések zömmel egységes stílusúak, néhány igazán szép, barokkos vonásokat tükröző múlt században épült ház is fennmaradt, de az új beépítések homlokzat- és tetőkialakítása, színvilága elég változatos képet mutat.

A beépítésben előfordulnak a zömmel egyszintes házakból álló utcaszakaszok (Köztársaság utca északi része), a Rákóczi utcai kereszteződéstől délre azonban meglehetősen vegyes az utcakép, az új beépítésű utcákban pedig szinte kivétel nélkül kétszintes házak épülnek. Feltehetően a Köztársaság utca északi része lehet a település ősi része, s később kezdett el kiépülni a vasút megépülése után annak irányába. Ez a különbség a zöldfelületi adottságokban is megnyilvánul, hiszen amíg a Köztársaság utca északi részén keskeny kiültetési sáv található, addig a déli szakasz nyugati oldalán már szélesebb, a keleti oldalon (Rákóczi utcától délre már akár két faszor kialakítására is elegendő a hely.

Nagyon szembetűnők és zavaróak a légvezetékek az egész településen. Nincs olyan rész, ahol ne a vezeték tömeg uralná az utcaképet.

I. d.) Településkarakter.

Vinár az apróméretű Dunántúli falusias jellegű települések közé tartozik. A falu karakterét meghatározzák azok a gazdasági és társadalmi körülmények, melyek évszázadok óta jellemzik az itt lakók életét. Vinár - jellegtelen beépítésű - közel egyutcásnak tekinthető település, melynek délnyugati lezárását a vasútállomás biztosítja. A belterület a Hajagos - Marcal főcsatorna által bezárt területen fekszik.

A 18. század közepe tájáról fennmaradt I. katonai felmérés egyutcás településnek mutatja, s ezt a sajátosságát jobbra máig megtartotta. Fő utcája a mai Köztársaság utca (Fő utca, Vasút utca), míg a mai Rákóczi utcát (Ujj utca) 1960 utáni években nyitották. A településen jelenleg két kisebb faluközpont alakult ki, az egyik a Köztársaság utca közepe táján, a posta és orvosi rendelő környezetében, a másik a faluvégén, a római katolikus templom mellett, a Millenniumi park környezetében. A falukép legmarkánsabb épülete a római katolikus templom, és a 19. század végén emelt vasútállomás épülete, az előbbi uralja a faluképet.

I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védeltséget élvező lelőhely nincs, de megjegyzendő, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a 2001. évi LIV tv. 11. §-a által meghatározott általános törvényi oltalommal bírnak. Az országos műemléki jegyzék szerint, a településen védelem alatt álló épület nincsen. A településen helyi védelemről szóló rendelet nincsen.

I. f.) Az örökségi érték és védeltségük viszonya.

Vinár bel-, és külterületén több olyan örökségi érték található, amelyek jelenleg semmilyen védelmet nem élveznek. A település közigazgatási határain belül az országos műemléki nyilvántartásban régészeti védetté nyilvántartott lelőhely nem található. A falu közigazgatási területén 4 nyilvántartott régészeti lelőhely található amelyeket az 1. a) pontban felsoroltunk. Az itt végzett földmunkáknál fokozott

eshetősége van régészeti emlékek előkerülésének a nyilvántartott lelőhelyeken kívül is.

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Vinár közigazgatási területén kiemelt régészeti védeltséget élvező lelőhely nincsen, de a kutatás 4 régészeti lelőhelyet tart nyilván. Ezek közül egy a mai falu belterülete közvetlen közelében, a mai római katolikus templom környezetében található (1. sz. lelőhely), ahol a kutatás a középkori település helyét feltételezi azonosítani. A „Marcal-rét”-nek nevezett helyen (2. sz. lelőhely) későbronzkori és Árpád-kori cserepek kerültek a felszínre, a „Bicska-dombon” (3. sz. lelőhely) római leleteket találtak. A legjelentősebb leletek a „Cseralja” nevű helyen kerültek elő (4. sz. lelőhely), ahol 1900-ban, majd 1965-ben a régészek egy római kori temető gazdag sírleleteit tárták fel.

I. f. 2.) Építészet, köztéri alkotások:

Egyházi épületek.

1. Római katolikus templom.

Címe: Köztársaság u.

Hrsz: 6.

Titulusa: Sarlós Boldogasszony.

Búcsú: Július 2.

T ö r t é n e t e:

Vinári Domokos 1323-ban a Sitkeiekre hagyta Vinár falut, Kisvinár a helyi nemeseké. 1393-ban kőegyháza van Péter apostol tiszteletére szentelve.

1401-ből plébánosa nevét is ismerjük. Még a 16. században is Sitkei birtok, de 1549-ben elhagyott. Nagy István földesúr - valamikor 1720. körül - megengedte, hogy a falut "magyar telepesek üljék meg". 1725, katolikus iskola működik a faluban. Az 1758. évi canonica visitatio jegyzőkönyve szerint a templom Erzsébet meglátogatásának emlékére szentelt. A közösség építette (nem írja, mikor?) szentéje boltozat alatt, a hajó megmaradt részét deszkázat fedi. Torony nincs, karzat, szószék fából. Van egy megáldott oltára, középen oltárkép, jobbról balról Szt. Benedek és Nepomuki Szt. János szobrai. Szentségtartó fából. A templom mellett fa haranglábon harang. Felszerelése szinte bőségesnek mondható kegytárgyak, oltáreszközök, ruházat könyvek tekintetében egyaránt. Szabó Gergely egyházfi vezeti. Iskola-mester Horváth Mihály.

Az 1773. évi országos összeírásban magyar falu, Külsővat filiája. Az 1779. évi canonica visitatio kis egyházat talál, építtette kb. 38 évvel előtte Fehérváry Pál úr, Erzsébet meglátogatásának tiszteletére, de már romosodik. Van egy 35 font súlyú

harangja. Csak időnként tartanak istentiszteletet kolduló barátok. Az iskoláról megtudjuk, hogy fából épült, 1 szobája van és néhány helyisége, valójában az iskolamester háza lehetett.

Az 1824. évi canonica visitatio jegyzőkönyve a templom múltjáról már csak szájhagyományként említi meg, hogy vagy Szarka Lajos, vagy Fehérváry Pál építtette 1728-ban. Biztosan lehet viszont tudni, hogy 1788-ban Horváth József birtokos és bérlője nagyobbította és helyreállította. Ugyan ebből a jegyzőkönyvből megtudhatjuk akkori állapotát, a templom kefetelt, falai erősek, szilárd anyagból rakottak, boltozata festés nélküli, de felülről letakart, zsindellyel fedett. Homlokzatán egy torony, benne 14o fontos harang I.N.R.I. felirattal. Kis karzata oszlopokon áll, 3 változatos orgona rajta. Van oltára és felszerelése, - sorolja fel részletesen a jegyzőkönyv, de renoválása és a kegytárgyak cseréje akkor volt éppen folyamatban, Marits Dávid földesúr áldozatkészségéből. Sekrestyeféléje van az "oltár hátához rejtett tárolóval". A jegyzőkönyv a hiányokat is felsorolja, mint pl. a gyóntatószék, a temetési lámpák, az énekrend táblák, az ereklye hiányát jelzi. A leltár és a hiánylista egyenlegeként megállapítja, hogy „innen bizony sok mindent elvittek”.

Az 1783. 1. katonai térkép jelenlegi helyén mutatja, az országleírásban pedig: "Eine kleine, von Stein erbatute kirche" szöveg olvasható.

1838. bővítik a hajót és ekkor tornyot is építenek. Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi kontúrájával ábrázolja "Jezus Marfia u. Jozeff" felirattal.

Az azóta elmúlt időszakban lényegesebb munka aligha folyhatott az épületen. Külső felújítása 1992-ben került sor, amikor az északi homlokzatról leverték a vakolatot. Mivel szakember ekkor nem látta, csak szemtanúk beszámolója alapján tudjuk: a sekrestye és a szentély idomtalan kőből rakott, máshol téglafalak vannak. Az irodalmi és levéltári adatok kiértékelése után biztosra vehető, hogy a templom középkori eredetű, részben azzal a köegyházzal azonos, melyről első adatunk 1393-ból való, de feltehetően a templom ennél korábban épült.

Minden bizonnyal, mai sekrestyéje - esetleg az egyenes csatlakozó szakaszok nélkül – az egykori templom szentélye volt. A hajóra vonatkozólag csak feltételezhető, hogy jelenlegi szentélyének magja alacsonyabb volt, s még a török idők előtt épült, ugyanakkor nagy a valószínűsége annak, hogy a mostani boltozat későbbi eredetű.

A török veszedelem után, 1720-tól kezdődően, ezt a romos templomocskát javígtatták, illetve állították helyre. 1788-ban a középső boltmezővel bővült, és a nyugati középtornyot is ekkor emelték. Jelenlegi formáját 1838. nyerte el, amikor a hajó harmadik boltmezőjét megépítették és az előző torony bontását követően,

a mai tornyát is emelték. Ekkortól lett a mai sekrestye a régi szentélyből kialakítva és ekkor került a szentély a hajótérbe.

J e l l e g e:

A község átmenő útján, a Szergény felé menő ki járatnál áll, az utca merőlegesen, keletelt tájolással. Nem védett. Középkori kőtemplom bővítésével keletkezett, késő barokk stílusjegyeket visel.

K ü l s e j e:

A bővítések, átépítések után az épület végül egységes tömeget nyert és egységes külső képet, mutat, kivéve a sekrestyéjét, melyről gyanítható középkori eredete.

Az egységes külsővel ellentétben - a sorozatos átépítések következtében - a templom belső tere és külső megjelenése, több szerkezeti és formai ellentmondást mutat. A belső tér kialakításakor az építtetők - idomulni akarván a kor templomtípusához - egyhajós belső teret kívántak kialakítani, ami az átalakítások kényszere okán most az egykori szentélyt is magában foglalja. Külső tömegének aránytalansága elsősorban a bejárat (fő)homlokzaton érződik, ahol a torony - bár belmérete minimális - aránytalanul széles a kétoldalt megjelenő hajó szélességéhez képest. Az eredetileg kisméretű de többször „megnyújtott” hajó, keskenyre sikeredett a toronyhoz képest. Főhomlokzatát a templom homlokzati síkjából kiugró torony uralja. A későbarokk megszokott modorában épült. A több emeletekre osztott torony falmezőit sávok keretezik, míg sarkait $\frac{1}{4}$ -es körívek tompítják.

A torony bejárat kapuja kétszárnyú, új, meglehetősen erőltetett díszítő-motívumok felhasználásával. Fölötte kosárirves záródású ablak, melynek keretezése könyöklője és utólagos vékony parapetfala érzékelteti, hogy eredetileg itt az egész mezőt kitöltő ablak állott. A második szint magas saroklizenáit a hajóra is átfutó, profilozott, meglehetősen testes főpárkány zárja.

A harangszint négy oldala egyforma kiképzésű: saroklizenák, köríves saroktompítás, majd ezen belül keretezett mezők, ezekben a zsalus, kosárirves harangablakok a szokásos nyíláskeretezéssel és könyöklővel. A tornyot órapárkány zárja. A párkány alsó és felső része tudatosan elkülönül, mintegy jelezve, hogy ez csak egy szokásos architektonikus elem, óra nélkül.

A tornyot meglehetősen aránytalan bádogsisak zárja. A csúcson, páratagozaton görög kereszt, közepén díszítő elemekkel.

A hajó déli homlokzatán a tagozatlan keretezés egyetlen mezőt képez. Rajta három, nyomott kosárirves záródású ablak nyílik, sima keretezéssel, könyöklővel. A főpárkány és a vakolt lábazat körbefut az épületen. Az északi homlokzat tömör, ablakok nem törik át. Kontyolt tetőidom, kötőgerendás, kétállószerű, középszelemenés, rajta cserépfedés. A déli oldalon két kis álló ablakocskát látható.

B e l s e j e:

Egyhajós, három boltmezős. A boltmezőket a falsíkból alig kiálló, fejezetes-lábazatos dupla lizenák, ezekre támaszkodó hevederívek választják el. Csehsüveg boltozattal

fedett. A fejezetek húzott tagozatokkal képzettek, a lábazatok tagolatlanok. A lizénák közötti falmezők teljesen simák. A déli hosszfalán három ablak, ferde béllettel.

A keleti boltmező a hajdani templomhajó - most a szentély szintje 1 lépcsővel emelt.

Oltára falazott koporsóstípuson fa mensalap, késő-klasszicista nagyon egyszerű tabernaculummal. Rajta 2+2 db klasszicista réz-, és 1+1 db fa gyertyatartó. Magasra emelt nagy oltárkép, (Mária meglátogatja Erzsébetet) késő barokk-kori kismesteri munka ismeretlen festő, egyszerű, de szép kontúrú copf keretben. 19. sz. végi eredetű, öntött örökmécses, ugyancsak korabeli csengettyű, korpusz, és klasszicista füstölő. Fűrészelt puhala padok, mozaiklap burkolat.

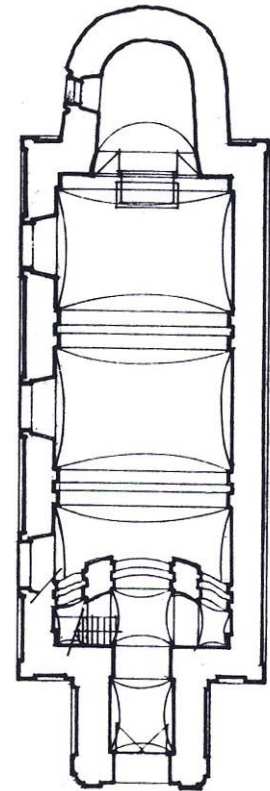
Innen nyílik a sekrestye - a hajdani szentély. Teljes bütöje nyitott, sőt csatlakozó falait a közlekedés érdekében lesarkították. Az 1838. évi bővítéskor faépítményű válaszfal épült a nyílásba, mely egyben az oltár hátfalát is adja, benne 2 ajtóval.

A két pillérre támaszkodó orgonakarzat a harmadik boltmezőben épült. A falazott mellvéd tükörrel, könyöklőpárkánnyal díszített. Klasszicista-kori harmónium. A kórusalj az ívekre épített lapos csehsüveg boltozattal fedett.

Kisméretű, karéjos szenteltvíztartója vörös-márványból készült.

A toronyalj is csehsüveg boltozatos. A toronyban harang, a nagyobbikon fölül körbefutó ornamentika, alul: „Fudit Alexander Gloger Wesprii Excell. et Illm. Duus Stephan. David Marich de Szolgaegyháza Cottus Wesprii anten Supr. Comes Campanum hanc in gloriam Dei omnipotentis et honorem Stephani Regis pro sacello pagi Vinar curavit anno MDCCCLXIV” (1864).

Kisebb harang, fölül: „Jesus Nazarenus Rex Judaeorum” felirat, valamint ornamentika, Korpusz és „Vinár” felirat. Alul: „Johann Georg Köchel hat michossen in Oedenburg A. 1782”.

Lakóházak, gazdasági épületek:

Vinár hagyományos építészetének fennmaradt emlékei szervesen kapcsolódnak a vidék építő-hagyományaihoz. A település építészeti hagyományainak alakulása – már ami a lakóépületeket illeti – az 1700-as évek második felétől követhető. A település pár hagyományos modorban emelt lakóépületet őriz, ahol a házak szalagtelken helyezkednek el, keskenyebb oldalukkal csatlakoznak az úthoz. A régi épületek egymenetesek, a telek hosszába nyúlnak, s az utca vonalához merőlegesen illeszkednek, annak vonalához közvetlenül csatlakoznak. Az utcára néző oromfalat általában két ablak töri át, felettük a tetőtér megvilágítását kisméretű nyílás(ok) biztosítják. Az oromfalak nem díszesek. A telekre a ház oromfalához közvetlenül csatlakozó kis-, és nagykapun át lehet bejutni. A gazdasági épületek közvetlenül a

ház mögé sorakoznak, az épülettel egy fedél alá kerültek. A 20. század első harmadában megjelennek az un. polgári típusú, L alaprajzot mutató, az utcára két szobával tekintő lakóházak, melyek díszes(ebb) homlokzatai elemei eklektikus hatást mutatnak.

* Vinár lakóházainak számbeli alakulása: 1869-ben 81, 1890-ben 92, 1910-ben 102, 1930-ban 105, 1941-ben 117, 1949-ben 121, 2000-ben 75, 2005-ben 90 épület van a településen.

* Nyilvántartásba vett épületek:

- Köztársaság utca: 2., 25., 27., 39., 44., 50., 61., 73. szám.

Köztársaság u. 2.

25.

27.

39.

Köztársaság u. 44.

50.

61.

Köztársaság u. 73.

63. (lebontva 2005-ben).

* Ezek közül helyi védelemre javasolt lakóépületek: (H)

- Köztársaság utca: 2., 25., 27. 50.

1. Lakóház. (H)

Címe: Köztársaság u. 2.

Hrsz: 77.

L e í r á s a: A Pesti Jenő intéző által építtetett villaépület az 1930-as években épült, eredetileg intéző lakás volt.

Homlokzata szimmetrikus, rajta öt utcára néző ablak. Két szélső ablaka háromsávós, kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott. Az ablakok körül

stukkódísz, felül rozetta levéldísszel, íves szemöldökpárkánnyal. A középső rész enyhén kiemelkedik a homlokzatból, ez a háromszögletű rész teszi hangsúlyossá az épületet. Középen kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott, félkörívben záródó háromsávós ablak, melyet gazdag stukkó díszít és keretez. A homlokzatból kiemelkedő középső rész oldalsó ablakai kétsávósak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban osztottak, ívesen záródnak, két nyílászárnyasak. Tetőformája a kontyos tető alapformájából kiinduló változatos tetőforma. Héjazata tetőcserép. Előtte keskeny előkert. Zöldre mázolt vaskerítése kőépítésű alacsony falazatra támaszkodik.

2. Lakóház. (H)

Címe: Köztársaság u. 25.

Hrsz: 47.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, törtfehérre festett. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete

valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromcsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül.

Héjazata tetőcserép, három padláslyukkal. Utcafrontján négy ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban vízszintesen osztottak, két, felső harmadában egy nyílászárnyasak. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utcára néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal.

Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Vaskapuját téglalapítségű, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok veszik körül. Az utcakép sorházas beépítésű.

3. Lakóház. (H)

Címe: Köztársaság u. 27.

Hrsz: 46.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A

födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy ablak. Az ablakok felett a vidékre jellemző vakolt szemöldökpárkány. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utcára néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Kerítése téглаépítésű, alacsony falazatra támaszkodik, melyet keskeny, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok tagolnak. Az utcakép sorházassá beépítésű. Felújításra szorul.

4. Lakóház. (H)

Címe: Köztársaság u. 50.

Hrsz: 105.

L e í r á s a: Téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgára és vörösesbarnára festett. Alaprajzát tekintve egysoros, háromszögletű

(szoba, konyha, kamra), egy központi bejáratú. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Oromzata téглаépítésű, háromszög alakú, közepe vörösesbarnára, szélső oldalai sárgára festettek. Kb. a torokgerenda magasságában két hosszúkás szellőzőnyílás. Közvetlenül az épülethez hozzáépítve egy téглаépítésű, négyszögletes keresztmetszetű, tetőcseréppel fedett oszlop. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Felújításra szorul.

5. Vasútállomás fogadó épülete. (H)

Címe: Köztársaság utca végében.

Hrsz: 051/15.

L e í r á s a: A múlt század végén, illetve a 20. századforduló éveiben emelték. Emeletes, összetett alaprajzú, részben emeletes épület. Anyaga téglá, az épület sarkainak és nyílászáróinak kivételével vakolt, majd okkersárgára festett. Három, egymáshoz közvetlenül csatlakozó részből áll. A középső rész emeletes, nyeregtetős, cseréppel fedett. Jobb oldalán szintén emeletes épület tetőgerincével merőlegesen csatlakozik a központi épülethez. A központi épület jobb oldalán, korabeli, kisméretű földszintes épület. Mindhárom épület-résznek önálló bejárata van, s mindhárom a vasútvonal irányából nyílik. Az ajtó és ablakkeretek körül, illetve az épület sarkainál klingerit téglá díszítés, mely jellemző az ez időtájt tervezett és emelt vasúti épületekre.

Térplasztika:

Vinár örökségi értékei között a településen megőrzött kevés számú kőfaragóipar emlék (kőkeresztek, síremlékek és köztéri szobrok) is hozzátartoznak. Megőrzésüknek biztosítása javaslatunk tárgyát képezi.

* Egyházi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

1. Útszéli kereszt 1893-ból. (H)

Helye:	A Köztársaság utca közepe táján (43. sz.), a posta és orvosi rendelő közelében
Anyaga:	Homokkő.
Kőfaragó neve:	Ismeretlen.
Felirata:	ISTEN / DICSŐSÉGÉ / RE / A BOLD. SZŰZ MÁRIA TISZTELETÉRE / S AZ ELHUNYT / LEGJOBB SZÜLŐK / MARADANDÓ HÁLÁS EMLÉKÉRE / 1890. február 8. / 1893. november 19.
Leírása:	Kettős tagolású. Hasáb alakú alsó fele szögben törő párkánnyal záródik, homlokoldalán piros homokkő-lapon vésett és festett felirat. E felet talpas és egyenes szárú kereszt. A kereszttalp előtt az imádkozó Mária szobra, INRI felirat alatt korpusz.
Állapota:	Közepes
Javaslat:	Konzerválása és helyi védelme javasolt.

2. Templomkereszt 1906-ból. (H)

Helye:	A római katolikus templom bal oldalán, a templomkertben áll.
Anyaga:	Homokkő.
Kőfaragó neve:	Ismeretlen.
Felirata:	Megkopott, olvashatatlan.
Leírása:	Hármas tagolású. Két lépcsőfokon hasáb alakú alsórész, amely felül profilozott, megtört vonalú párkánnyal záródik. Homlokoldalán, két féloszlop között, felül ívesen záródó szoborfülke, előtte az imádkozó Mária szobra. E felett tulipán-szárvégződésű talpas kereszt, rajta, INRI tábla alatt faragott korpusz.
Állapota:	Közepes
Javaslat:	Konzerválása és helyi védelme javasolt.

3. Temetőkereszt én. (19. század második fele).

Helye:	A községi temetőben.
Anyaga:	Homokkő.
Kőfaragó neve:	Ismeretlen.
Felirata:	JÉRUS MEGVÁLTONK / KÉRÜNK LÉGY ÜDVE / KERESZTED / SZENT ÁRNYÉKA ALATT / BÉKÉN NYUGVÓ / HIVEIDNEK
Leírása:	Kettős tagolású. Hasáb alakú alsó felének homlokoldalán mélyített tükörben véssett felirat. A zárópárkány fölött volutás talpú, liliomos szárvégződésű kereszt, INRI felirat alatt öntöttvas korpusz.

Állapota: Közepes
Javaslat: Konzerválása és helyi védelme javasolt.

* Világi jellegű térplasztika:

1. Világháborúban elesettek emléktáblája.

Helye: Római katolikus templom
Anyaga: Fekete márvány.
Készítette: Schneider, Pápa.
Felirata: Vinár község hősi halottai 1914-1918 Bálint János, Csete Sándor, Csigi István, Döbrönte Lajos, Fessler József, Torma Imre.
Állította: A község lakossága.
Állapota: Jó.

2. Millenniumi emlékmű 2000-ből.

Helye: Millenniumi Emlékpark.
Anyaga: Vörösréz, bronzba patinázott égetett kerámia, műköoszlop és beton talapzat.
Készítette: Tirnován Ari Vid szobrászművész, Pápa.
Felirata: Ezeréves államiségünk emlékműve minden vinári lakos tiszteletére. Önkormányzat Vinár 2000.
Leírása: A mintegy három méter magas emlékoszlop csúcsát turulmadár díszíti, alatta a Magyar Köztársaság címere, a feliratos emléktábla és Vinár község címere
Állította: Vinár Község Önkormányzata.

* Temető és sírjelei:

A településnek egy temetője van, mely a település belterületén található. A temető magába foglalja a 27 hrsz-ú területet. Régi sírkövei kicserélődtek, illetve nem is nagyon lehettek, mivel a falu korábbi temetője a római katolikus templom környezetében volt, illetve 1857 körül kiadott kataszteri térképen a mai állomás közelében volt jelölve. Legrégibb síremlékei sem régebbiek 90-100 évesnél, formájukat tekintve egyszerű sírtáblák, amelyeket nagyobb méretű kereszt koronáznak. A temető tiszta és rendezett, ravatalozója is van. A temető hosszú távú kapacitásokkal rendelkezik, így a szabad területek felparcellázásával a felmerülő igényeket ki tudja elégíteni. A területen a zöldfelületi jelleg erősítendő.

I. g.) Országos, és Helyi védelem:

* **MŰEMLEKEK.** Védelem alatt álló műemlékei:

A településen országos védelem alatt álló építészeti örökség nincsen.

* **HELYI VÉDELEM** Helyi védelemre javasolt örökségi értékek:

Megjegyzés: Az alábbiakban felsorolt örökségi értékek bemutatása informatív jellegű, **országos-**, illetve **helyi védelem** alá történő helyezésük előtt a szakszerű vizsgálatuk javasolt, így a védendő helyi értékek száma ennek függvényében fog végleges formában alakulni. A helyi védelem alá helyezendő köz- és lakóépületek külső megjelenését, utcai és udvari homlokzatuk stílusjegyeit, oromfalakat, oszlopos tornácokat, nyílászárókat meg kell tartani. Az épületekről és motívumaikról részletes fotók és rajzok készítenők, azok az engedélyezési terv részét kell, hogy képezzék.

Helyi védelemre javasolt örökségi értékek: (H)

1. - Római katolikus templom.	Köztársaság u.	Hrsz: 6.
2. - Lakóház.	Köztársaság u. 2.:	Hrsz: 77.
3. - Lakóház.	Köztársaság u 50.	Hrsz: 105.
4. - Lakóház.	Köztársaság u. 27.	Hrsz: 46.
5. - Lakóház.	Köztársaság u. 25.	Hrsz: 47.
6. - A vasútállomás fogadó épülete.		Hrsz: 051/15.
7. - Útszéli kereszt 1893-ból.		
8. - Templomkereszt 1906-ból.		
9. - Régészeti lelőhely.	BELTERÜLET.	Hrsz: 5.
10. - Régészeti lelőhely.	MARCAL-RÉT.	Hrsz: 043/7, 043/8.
11. - Régészeti lelőhely.	KISRÉTI-DÚLÓ.	Hrsz: 05/11, 07, 08/3, 08/4, 08/5, 08/6.
12. - Régészeti lelőhely.	CSERALJA.	Hrsz: 057/2.
13. - Természeti érték (boróka a temetőben).		
14. - Természeti érték. Idős hársfa a nemesszalóki úton.		

I. h.) Természeti örökség emlékei:

Vináron országos, illetve helyi jelentőségű védett természeti terület nem található. Védendő külterületi részek a közigazgatási terület északi részén, a Marcal mentén található természeti területek. A természeti területek nemcsak a ritka fajok megőrzésének szempontjából, hanem ökológiai szempontból is jelentősek, hiszen a Marcal-folyó a hozzá kapcsolódó part menti kísérő sávval fontos ökológiai folyosó is egyben. Szintén ökológiai folyosóként funkcionál a külterületet átszelő Hajagos-patak is.

Az érzékeny természeti területként nyilvántartott külterületi részek a közigazgatási terület északi felét foglalják magukba. Az érzékeny természeti területekre (ÉTT) vonatkozó szabályokat a 2/2002 KÖM-FVM rendelet határozza meg. Ezeken a területeken olyan gazdálkodási módszerek fenntartása a cél, amely biztosítja a táji értékek, és ez által az élőhelyek megőrzését. Ez a gazdálkodási mód támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások betartását jelenti.

A védett és védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. ökológiai kiegyenlítő felületek, amelyek a szántók között a növény- és állatfajok számára élőhely fragmentumként szolgálnak. Jelen esetben az ökológiai kiegyenlítő felületek döntő többségét a mezőgazdasági területek szegélyén, utak, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok alkotják. A településen rendkívül fontosak ezek a fás, cserjés állományok, mert az ökológiai kiegyenlítő felületekhez tartozó természeti területeken kívüli, a Marcal, illetve a Hajagos-patak menti gyepterületek aránya alacsony, az erdőterületek aránya pedig mindössze 3 ha a teljes közigazgatási területen.

A település temetőjében található idős nehézszagú boróka, valamint egy idős hársfa a Nemesszalókra vezető út mentén, szintén a védelemre méltó természeti örökségek közé tartóznak.

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Vinár régészeti lelőhelyei – egy kivételével – külterületen találhatók, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással. A régészeti lelőhelyek területének egy részén mezőgazdasági művelés folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket, de hosszú távon észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük.

Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Műemléki védelem alatt álló épületei nincsenek. A településen álló kőkeresztek többsége jó állapotban. Régebbi lakóépületei közül több felújított állapotban van, látni egy-két szépen megőrzött, illetve felújított lakóházat a faluban, de vannak olyan régi épületek is, amely felújítást igényel(ne). Községi temetője rendezett, fásítása azonban javasolt.

II. Változtatási szándékok

II. a.) Településhálózati és tájhasználati változás

Vinár mindössze 260 fős aprófalu, jelenleg mintegy 80 lakóépület található a jobbára egyutcásnak mindehető településen. Belterülete majdnem összenőtt Marcalgergelyivel. A település beépítése falusias jellegű, ez a beépítési jelleg továbbra is megtartandó. A tervfajta övezetes jellege miatt a lakóövezetekben a lakóépületeken kívül különböző intézmények (igazgatási, kereskedelmi, szolgáltató funkció, stb.), kisebb-nagyobb kiterjedésű zöldfelületek is elhelyezendőek. A rendezési tervben tervezett változtatások nincsenek negatív hatással az eddig kialakult településhálózati és tájhasználati állapotra.

II. b.) Településszerkezeti, területhasználati és beépítettség változás

A településen a rendezési terv új lakóterületeket jelölt ki a Dózsa György utca külterületi meghosszabbításával Szergény felé (05/7, /6, /5, /4, /3), ahol 15 lakótelek került kijelölésre, valamint a kialakuló új utca feltárt telkeinek megosztásával még 12 lakótelek kialakítására biztosít lehetőséget. A kétoldali beépítés lehetősége gazdaságos keretek között biztosítana további területeket a letelepedni vágyók számára.

Megállapítható, hogy a hagyományos beépítési szerkezetet fő jellemzője az utcaszerkezetre merőleges telekszerkezet kialakulása. Vináron az oldalhatáron álló beépítési mód a jellemző, amelyet továbbra is meg kell őrizni, így a szabályozásban az oldalhatáron álló beépítés került támogatásra. A lakótelkeken utcára merőleges, a telek tengelyével párhuzamos, vagy arra merőleges tetőgerincű épületek helyezhetők el. Az épületállományt vizsgálva a jellemző építménymagasságot, a 4,5 métert nem haladhatja meg. A tetőformát tekintve a nyeregtető, míg a héjazat tekintetében a cserép dominál. A szabályozási előírások megfogalmazásánál a szabályozási elemeket a kialakult állapotoknak megfelelően lettek megfogalmazva, így új épületek

kialakítása, illetve a meglévő épületállomány felújítása esetén a településképhez illeszkedő, harmonikus beépítés érhető el.

A településen jelenleg kiépített közpark a templom kertben (5hrs) és a 21 hrsz-ú ingatlanokon található. A rendezési terv a belterület északi sarkában, a közút mellett jelölt ki további zöldterületet.

A rendezési tervben megfogalmazott fejlesztések – véleményünk szerint – nincsenek káros hatással a település kialakult szerkezetének megőrzésében, s ami a beépítettségi változást illeti a település jelenlegi állapotához képest negatív hatást nem fog jelenteni.

II. c.) Infrastrukturális változás

Úthálózat:

Vinár a 8411. jelű Somlójenő-Szergény összekötő út mellett található. A település a térség kistérségi központjától, Pápától 20 kilométerre nyugatra, a megyeszékhely Veszprémtől 73 kilométerre északnyugatra fekszik. Veszprém a 8411. jelű és a 8401. jelű mellékutakon át a 8. számú főúton közelíthető meg.

Veszprém megye területrendezési terve a településsel kapcsolatban kettő kisebb közlekedésfejlesztési változtatást javasol. Az első a Békással, a második a Külsővattal történő közvetlen útkapcsolat kialakítását tartalmazza.

A település belső úthálózatának fő tengelyét a 8411. jelű közút, a Köztársaság utca adja, mely szilárd burkolattal van ellátva.

A község belterületének déli határán található a Marcalgergelyivel közös vasúti megállóhely, amely a Győr-Pápa-Celldömölk vasútvonalon helyezkedik el. A vonal jelenleg egyvágányú nyomvonal, de villamosítása és pályafelújítása tervezett.

Közműellátás:

Vinár község területén a *közcélú ivóvízhálózat* kiépült. A település vízellátó rendszerének vízbázisát a Szergényben, illetve a Marcalgergelyiben fúrt kutak biztosítják. A vízellátás rendszere a nyolcvanas évek elején Marcalgergelyivel közösen került kiépítésre.

A közcélú szennyvízelvezető *csatorna - hálózat* még nem épült meg. A tervek szerint a település Marcalgergelyivel együtt csatlakozik a nemesszalóki szennyvíztisztító telephez.

A *felszíni vizeinek* befogadója közvetlenül vagy közvetve a Marcal – fő-, illetve mellékcsatorna, valamint a Hajagos-patak melyek a pápakörnyéki Vízügyi Társulat kezelésében vannak. Vinár topográfiai adottságát tekintve viszonylag magas terepen fekszik, vízelvezetési problémáról nincs tudomásunk.

A *villamos energia* fogyasztói rákötések aránya 100%-os, így további fejlesztési célok a rendezési tervben nem szerepelnek.

A vezetékes *földgázellátása* az Adásztevelen található gázátadó állomásról biztosított, s jelenleg a bekötések száma 42 db, mely 50 %-os bekötési aránynak felel meg.

A település belterületén a *vezetékes telefonhálózat* ki van építve és az ingatlanok mintegy 70%-a saját állomással rendelkezik.

II. d.) Népeség, életmód, társadalom, kultúra változása

Népeség:

A Vas megyei határon fekvő Vinár a középkortól kezdve a kisebb birtokú és Vas megyében honos Sitkei család kezén volt. A török rohamok miatt, 1553-ban lakói elmenekültek s ettől kezdve legalább másfél századig lakatlan. Az Esterházyak a 17. század második felében Ugod váruk pusztájaként tartják nyilván. A prédiom új megtelepítésének évét és a megtelepítőt nem ismerjük. Minthogy azonban a megye az itt megtelepedőknek 1719-ben mentességet engedélyez és katolikus iskolája 1725-től működik, megszállását erre az időre kell tenni. 1773-ban magyar falu, tiszta katolikus lakossággal, Külsővathoz tartozó leányegyházzal. A lakosság agrártermeléssel foglalkozott, az árút Pápán értékesítette. Vinár jobbára a stagnáló, majd folyamatosan fogyó népességű községek közé tartozik. 1785-ben 209 lakosa volt, s az ezt követő 160 év alatt csupán 19 fővel növekedett a falu lakossága. Népességének maximumát 1829-ben érte el, amikor 322-en laktak a településen. Ettől kezdve az 1950-es évekig folyamatosan csökkent, majd napjainkig tartó stagnálás állt be, jelenleg 260 fő körül van az itt lakók száma. A stagnálás alapvetően a vándorlási különbözet pozitívumából és az elhalálozások születések számát meghaladó mértékéből ered. Vinár lakosságának jelentős növekedésével hosszabb időtávban sem lehet számolni.

Életmód-társadalom:

A középkorban a Vas megyében honos Sitkei család kezén volt a falu. A török utáni idők után, előbb mint pusztá, az Esterházyak pápai birtokához tartozott. A lakosság agrártermeléssel foglalkozott, az árút Pápán értékesítette. Az 1857-es összeíráskor a

szántóterület 61% volt. Az 1857. évi kataszteri összeírásban 936 holdnyi összterületén 1 nagybirtokos és 26 kisbirtokos van feltüntetve. A mezőgazdasági lakosság túlnyomó része gazdasági cseléd és mezőgazdasági munkás. Jelentős arányt képviseltek az öt holdon aluli birtokosok is (24,40%), a 10–20 holdasok aránya 1941-ben 8,4%, a 20–50 holdasoké 4,6% volt. A község agrárjellegében a 19. század végén és a 20. század első felében sem következett be lényeges változás. A lakosság 60%-a a mezőgazdaságból él. Az iparból és bányászatból élők aránya 1910-ben már elérte a 30%-ot, 1949-ben elvándorlás miatt ismét 12%-ra csökkent. 1960-ban a lakosság 45,5%-a élt iparból, kereskedelemről, illetve közlekedésből.

1930-40 között jelentős az 5 holdon aluli birtokosok száma. A lakosság nagyobb része a 20. században is mezőgazdasággal foglalkozott, de 1910-ben az iparban, kereskedelemben és a közlekedésben dolgozik.

Az „Őszi Róza” nevű tsz 1959-ben alakult, 1961. után a nemesszalóki és a marcalgergelyi tsz-ek összevonásával, Nemesszalók székhellyel „egyetértés” néven MGT SZ-ként működött, 1990 után feloszlott.

Közigazgatásilag, 1945-ig kisközség, Marcalgergelyivel együtt a nemesszalóki nagyközséghez tartozott. 1950-ben Marcalgergelyivel, Marcalgergelyi központtal közös tanácsot vállaltak. 1969-től Nemesszalókhöz tartozott. 1990-től önkormányzat biztosítja a falu vezetését.

Kultúra változása:

Vináron az intézményellátottság szerény. Óvoda, általános iskola a községben nem található. Óvodába a szomszédos Marcalgergelyibe, általános iskolába Nemesszalókra járnak a gyerekek. Az alapfokú egészségügyi ellátást rendszeres rendeléssel háziorvos és védőnő biztosítja a községben. Gyógyszertár Pápán található, de helyben is működik fiók gyógyszertár az orvosi rendelőben. Kórház legközelebb ugyancsak Pápán van.

A római katolikus templom falán emléktábla örökíti meg a világháborúban elesett vináriak emlékét, 2000-ben millenniumi emléket avattak.

III. Hatáselemzés

III. a.) Történeti településhálózati következmények

Területének környezete már az őskortól lakott, alakulásáról, illetve fejlődéséről csak a 18. század második felétől kezdődően vannak pontosabb adatok. A változékonyság, a fejlődés, a megtorpanás, vagy a visszaesés jellemzi a község életét. Az évszázadok során látványos fejlődést nem mutatott, falusias, nyugodt környezete máig a legmarkánsabb és megőrizendő értékei közé tartozik. A 18-ik században egyutcás település, s ezt a szerkezetét jobbra napjainkig megőrizte. Római katolikus temploma uralja a faluképet. A hagyományos faluközpont a templom és a millenniumu park-, főleg az orvosi rendelő környezetében alakult ki, a Polgármesteri Hivatal, iskola és néhány kereskedelmi egység környezetében.

III. b.) Természeti, táji hatások

A település szerkezetére új természeti vagy táji hatások nem várhatók. Az eddig megismert régészeti lelőhelyek közül csak a középkori falu területe kerülhet megbolygatásra abban az esetben, ha a Sport utcában a foghíjak beépítésre kerülnek. A rendezési tervbe bevont új lakóterület megvalósítása esetében régészeti érdekelttségű területet nem érint, bár újabb régészeti emlékek előkerülésével bárhol lehet számolni.

A településen jelenleg kiépített közpark a templom kertben (5hrsz) és a 21 hrsz-ú ingatlanokon található. A rendezési tervben a belterület északi sarkában, a közút mellett lett kijelölve további zöldterületet, illetve a már meglévő, illetve a tervezett intézmények körül javasol nagyobb zöldterületet kialakítani.

A rendezési tervben megfogalmazottak szerint, a legfontosabb tájrehabilitációs feladatok közé tartozik a Marcal és mellékcsatornái, valamint a Hajagos-patak mentén a fás-cserjés sáv kialakítása a hiányzó szakaszokon. Javasolja, hogy a szántók sehol ne érintkezzenek a vízfolyásokkal, ezért a vízfolyásokat legalább 10 méteres

fás-cserjés sáv válassza el a mezőgazdasági területtől. Környezetvédelmi és tájésztétikai szempontok miatt a lakóterületek és a szomszédos szántók erdő- és cserjesávokkal történő elválasztása szükséges. Optimális megoldásként javasolható erdősáv telepítése a teljes belterület köré. Szükségesnek tartja az utak tájba illesztését, többek között a rendezési terv javasolja a közlekedési utakat kísérő fasorok felújítását, s ennek során honos fajokra történő fokozatos cseréjét, valamint a lakóterületről észak felé vezető út mentén őshonos fajokból álló fasor és cserjesávok telepítését.

II. c.) Településkép feltárulásának változásai

A rendezési tervben megfogalmazottak alapján megállapítható, hogy az elkövetkezőkben, a római katolikus templom sziluettje által hangsúlyozott településkép feltárulkozásában változás nem várható. Figyelmet kell fordítani az új építkezések (elsősorban lakóházak) esetében arra, hogy az engedélyezett tervek beilleszkedjenek a hagyományos faluképbe. Ugyanis, az elmúlt években (évtizedekben) emelt, illetve építés alatt álló épületek többsége esetében, az épületek formai megjelenése teljes mértékben mellőzi a helyi hagyományokat, nem szólva az épületek színvilágáról, mely zavaróan hat a falukép egészére.

III. d.) Régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

Vinár község területére eső, itt nyilvántartott és azonosított lelőhelyek jobbára a patakok völgyéből kiemelkedő magaslatokon, domboldalakon helyezkednek el. A hasonló adottságú területeken számolni kell további, jelenleg még nem ismert régészeti lelőhelyek előkerülésével is. A lelőhelyek területeinek többsége szántókon (szőlőkön), illetve új, kialakulóban levő lakóterületeken található, így régészeti szempontból veszélyeztetett, a fokozott emberi tevékenységek károsító következményeinek van kitéve.

Jelenleg egyetlen vinári lelőhely esetében sem látszik fontosnak a fokozott régészeti védelem kimondása. A későbbiekben azonban szóba jöhet fokozott védelemre való felterjesztés. A védelemre bárki nyújthat be kezdeményezést a KÖH területileg illetékes irodájához vagy a KÖH Nyilvántartási és Tudományos Igazgatóságához. A szükséges jogi eljárásról a KÖH tud további információval szolgálni. Megjegyzendő még, hogy bár a művelést korlátozni egyszerű határozattal nem lehet, a lelőhely rongálása büntetendő cselekmény. A helyszínen készített dokumentáció pedig a rongálás tényét egyértelműen bizonyítja. A végzett tevékenység további folytatása és a leletek bejelentésének elmulasztása tehát egyértelműen jogszabályokba ütköző cselekménynek minősül.

Megjegyzendő, hogy a helyi, önkormányzat által rendeletben kimondott régészeti védelemnek csak abban az esetben van értelme és létjogosultsága, ha az az egyes területek számára az éppen hatályos jogszabályokban biztosítottnál erősebb védelmet garantál. Ez különösen a régészeti érdekű területek esetében jelenthet átmeneti megoldás arra az időszakra, amíg az érintett terület régészeti lelőhellyel való érintettsége egyértelműen kiderül, de a miniszteri rendeletben megjelenő védettség kimondásáig a veszélyeztetett területen is átmeneti megoldást jelenthet.

Bár szinte kivétel nélkül minden lelőhely esetében megállapítható annak veszélyeztetettsége és hosszú távon való károsodása, esetleges feltárásuk tervezését egyik esetben sem javasoljuk. Beruházások esetén azonban megelőző régészeti kutatásra törvény által előírt kötelezettség a megelőző feltárás elvégzése a nyilvántartott lelőhelyeken, régészeti érdekű területeken vagy a községhez tartozó bármely, régészetileg nem nyilvántartott területen pedig újabb régészeti emléktárgy előkerülése esetén mentő feltárás végzése szükséges.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken a KÖH-től előzetesen szakhatósági állásfoglalást kell kérni és a továbbiakban a szakhatósági állásfoglalás szerint kell eljárni, amikor váratlanul régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell (ez utóbbi esetben a területileg illetékes múzeum értesítésével párhuzamosan). Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, mely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során a régészeti pluszköltségek tervezése.

A régészeti lelőhelyek megmaradása nagyban függ attól, hogy a jelenlegi veszélyeztetés folytatódik-e, vagy a lelőhellyel érintett földrészleteken más, bolygatással nem járó művelésre vagy hasznosításra térnek át. A szántás – különösen

a mélyszántás, a talajlazítás – folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása olyan módon, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja: javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés utáni kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása. A gyepterület, rét, legelő művelések a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek. Épp ezért törekedni kell e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A lakott vagy más módon beépített területeken az emberi tevékenység az átlagosnál is jobban veszélyezteti a földben rejlő régészeti emlékanyagot. A korábbiakban felsorolt lelőhelyek esetében ezért külön figyelmet kell fordítani a területhasználattal kapcsolatos bármilyen, akár minimális változtatásra is.

A további lelőhelyeken a jelen használat nem veszélyeztet közvetlen pusztulással, de hosszú távon súlyos károkat okoz, ezért javasolt annak megváltoztatása is. Ugyanakkor bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, meliorálás, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag-, vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.) jelentős károkat okozhat a lelőhelyeken, ezért ezek a tevékenységek minden esetben a Hivatal előzetes szakhatósági engedélyéhez kötöttek. A Hivatal saját hatáskörében mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban ezek alapján engedélyezi, kikötésekkel (pl. a beruházó költségére történő megelőző feltárás vagy régészeti felügyelet elrendelésével) engedélyezi, vagy elutasítja az engedélykérelmet. Mindezek alapján a lelőhelyekkel érintett területeket érdemes a gazdasági/ipari vagy építési területek kijelölésénél mellőzni.

A számunkra rendelkezésre álló adatok alapján a településrendezési tervben jelenleg nem szerepelnek régészeti lelőhelyeket különösebben érintő fejlesztések. A jövőben esetleg felmerülő szándékokkal kapcsolatban azonban megjegyzendő még, hogy kert, szőlő, vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése is többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyre nézve, ugyanis a szőlő és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. rigolírozás, szőlőirtás, új ültetvény telepítése, fásítás, tuskózás) a lelőhelyek részbeni bolygatásával vagy megsemmisítésével járhatnak. E tevékenységeket ezért lehetőleg kerülni kell. A jelenlegi területhasználatok módosítását ezért javasolt a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzéséhez kötni.

A belterületi, vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, melyek a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygatják (pl. ház-, pince-, vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépítés, stb.), ugyancsak veszélyeztető forrásnak minősülnek. Ezért a jövőben a beépített

területeken esetleg lokalizált lelőhelyek területén az ilyen jellegű beavatkozásokat (a talaj bolygatásának mértékétől függetlenül) a KÖH előzetes engedélyéhez kötik a jogszabályok.

A régészeti érdekű területek közül, ha az a belterületen helyezkedik el, különösen vonatkoznak az előző bekezdésben leírtak. A külterületen fekvő régészeti érdekű területek esetében a hatások is nehezebben kalkulálhatók. Nem tudni például, hogy a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppenséggel már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelen használatból ezért eltérni nem kell, jelenségek, vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a Hivatalt is, hogy a lokalizáció alapján a lelőhelyet fel tudja venni a nyilvántartásába. A lelőhely jellegétől függően a további teendőket a Hivatal tudja majd meghatározni. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleges útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön hatásvizsgálat készíttetése. Az elsősorban ú. n. non-destruktív metodológiák (légifotó, teljes felületet érintő szisztematikus terepbejárás, geofizikai felmérés), esetleg szondázó kutatások alkalmazásával a lelőhelyek azonosítása, kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített hatásvizsgálat révén ugyanis elkerülhető, hogy a terv az engedélyezési fázisban a Hivatal által elutasításra, vagy nem várt mértékben módosításra kerüljön. A hatásvizsgálat beruházó általi elkészíttetését ugyanakkor a jogszabályokban meghatározott esetekben a Hivatal is elrendelheti. Egy-egy konkrét tervezés megkezdésekor ezért mindenképp értesíteni kell a KÖH területileg illetékes irodáját.

A lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

III. e.) Történeti térbeli rendszerek alakulása.

Vinár esetében nagy „történeti rendszerek” kialakulásáról nem lehet beszélni. A település több száz éves múltjának öröksége a vidék népi építőművészet hagyományaihoz kötődik. Ez érthető, ha figyelembe vesszük azt a történeti tény, hogy a mai település csak a 18. század közepétől kezdődően alakult ki, s az itt lakók akkor kizárólag őstermeléssel foglalkoztak, s ma is jellemző ez a falu életére. Korabeli épületállománya nagy mértékben kicserélődött. Története során egyutcsás település volt és maradt, s talán ez jelenti a falu történeti térbeli rendszerének legjelentősebb

vonását. A település szerkezetének kialakulásában fontos szereppel bír a templomépület, melyek tömegénél fogva (is) uralja a faluképet.

III. f.) Műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

A településen országos védelem alatt álló műemléképület nincs, leglátványosabb és legértékesebb régi épülete a római katolikus templom, mely uralja a faluképet. A falu területén egy pár hagyományos szellemben emelt lakóépület látható, s ezek az épületek szintén igen fontos elemei Vinár utcaképének. Köztéri szobrai, útszéli keresztjei, illetve síremlékei általában jó állagúak, de vannak olyanok is, melyek felújítása, konzerválásra javasoltak.

III. g.) Műemlékek megújításának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

Magyarországon az építésügyi törvény értelmében a kiemelkedő történeti, építészeti és néprajzi értékekkel rendelkező építményeket, azok tartozékait a törvényben szabályozott, hatósági védelemben kell részesíteni.

A védelem lehet „műemlék” - mely a legjelentősebbekre vonatkozik - valamint a törvényben szabályozott szempontoknak megfelelő épületek, romok, szobrok és sírjelek az országosan még fellelhető, nagyszámú, helyi jelentőségű objektumoknak csak a töredékét jelentik.

Előfordul, hogy a nem kellő hatósági odafigyelés miatt a régi présházak lebontásra kerülnek, bár a településen lehet szép számmal látni olyan példákat is, ahol az új tulajdonos példás módon felújítva használja ezeket a régi épületeket. Pusztulnak a mai mezőgazdaság számára már felesleges gazdasági épületek, az út menti keresztek és a régi temetők sírjelei. Természetes, hogy ezek az objektumok nagy számuk és az országosan mért, összehasonlítható szempontok alapján nem tartozhatnak a műemlékek sorába. A helyi önkormányzatok feladata ezeknek az objektumoknak helyi törvénnyel történő védelme.

A település egyetlen műemlékét és helyi értékeit a helyi értékvédelmi munkarész tartalmazza. Az abban feltüntetett épületek, szobrok állagmegóvásukról gondoskodni kell.

A műemléki templom állagmegóvása funkcióját tekintve a vallási közösségnek is egyik kiemelten fontos feladata. Az értékes épületek, szobrok, növénycsoportok fenntarthatósága az utókor számára biztosítottabbnak látszik, köszönhetően napjaink egyre hangsúlyosabb, táji és településképi értékek megóvását előtérbe helyező építészeti politikájának.

III. h.) Településkarakter változásának hatásai

Vinár településkaraktere a készülő rendezési tervben nem változik. Az új lakóterületek döntően korábbi döntések alapján, tartalékterület minősítésből válnak akcióterületté. Ezek a fejlesztések, melyek a település szélén történnek, nem hatnak károsan a település jelenlegi, falusias karakterére.

III. i.) Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

A településeknek állandóan képeseknek kell lenniük megújulásra. Az avulás és megújulás folyamatos harcában az állandóság és a változás feszültségeinek a feloldása, a hagyomány és a „korszerűség” párharca eredményezheti a jó építészeti megoldásokat.

Vinár esetében is a korábbi évtizedek építészeti értékei közé simuló, a kor elvárásainak is megfelelő településrendezési és építészeti megoldások megvalósítása a cél. Az épített környezetben a környezettel való azonosulást, az otthonosság érzetének fokozódását, a táji és településképi értékek megóvását előtérbe kell helyezni.

Az esztétikai hatás nem szűkíthető le az építészet „szépségének” a vizsgálatára, mert az több tényező együttes hatásaként jut kifejezésre. Szerepet játszik benne a célszerűség is, de a harmónia, az egyensúly, az épületforma és színvilág stb. eltérő tartalmú és jellegű érzeteket keltő hatása ugyanúgy.

Egy település karakterét nemcsak a műemlék épületek, hanem a rá jellemző, hagyományos településszerkezet, a hagyományos utcaképek, az utcát alkotó jellegzetes házak, azok telepítése, tömege, homlokzata és részletei is alkotják. Ez az eltérő arculat ad egyéni, sajátos vonzerőt a településnek, az ott lakók és az ide látogató idegenek számára is.

IV. Összefoglaló

IV. a.) Régészeti-, és épített örökségi érintettség és a tervezés:

Vinár területe több régészeti lelőhelyet és épített örökségi emléket megőrzött, amelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai. Bármilyen településszerkezeti, területhasználati változtatás, infrastrukturális vagy egyéb beruházás tervezése esetében kiemelt figyelmet kell fordítani ezekre az értékekre, legyen szó nyilvántartott régészeti lelőhelyről, régészeti érdekű területről, vagy a településen ez idáig megőrzött hagyományos építészeti emlékekről. Egy-egy régi épület, útszéli szobor, temetői sírjel, stb. pusztulása egy olyan visszafordíthatatlan és pótolhatatlan folyamat része, amely saját múltunk – nem egy esetben – tudatos rombolásához vezethet. Vinár esetében a figyelem annál is indokoltabb, mivel a településen viszonylag kis számban őrződött meg ezek az értékek, amelyek ugyanakkor igen szép példái a Balaton-felvidéki népi kultúra évszázados hagyományainak.

Újabb régészeti leletek (váratlan) előkerülése a település egész területén várható, ez esetben pedig mindenki részéről elvárható a törvények tiszteletben tartása és a nemzeti kulturális örökség iránti megfelelő megbecsülés. A talaj bolygatásával járó tevékenységek során régészeti szempontból kiemelten vizsgálendő területek általában véve a tervezett aszfaltos utak építésével érintett területek, illetve gazdasági hasznosításra kiszemelt területek, vagy egyéb beépítésre szánt területek.

Beruházás és tervezése esetén, már a tervezés legelején javasolt a Hivatal előzetes állásfoglalásának beszerzése. Ebben a hivatal nyilatkozni tud arról, hogy az érintett területen időközben vett-e nyilvántartásba régészeti lelőhelyet, vagy épített örökségi emlékeket, illetve, hogy az adott beruházás megvalósításához hozzá fog-e járulni, és ha igen, akkor milyen feltételekkel. A Hivatal állásfoglalásának kialakításához a

4/2003. (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetését.

IV. b.) Folyamatok iránya, visszafordíthatósága.

Vinár településfejlesztésében – sok hasonló léptékű kistelepülés sorsához hasonlóan – 1975-1976-ig érvényesült a korábbi politika szemlélete, melynek következtében sok érték megsemmisült. Az utóbbi mintegy 20 év településépítésének integrált értékmegőrző alapállása már tudatosan figyel a történeti környezet védelmére, mégis szükség van a meglévő értékek védelmére. Észrevehető, hogy egy-egy műemlék, vagy műemlék jellegű épület képes meghatározni az egész utca karakterét. Ezért az utcakép megőrzésében az ilyen épületeknek kiemelt jelentősége van.

Jelenleg a szántott régészeti lelőhelyeket éri csekély mértékű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás megállítása csak a szántás felhagyásával lehetne elképzelhető. Az épített örökség épületeinek esetében folyamatos karbantartás, állagmegóvás szükséges. Az új építkezések esetében figyelembe kell lenni a helyi hagyományokon alapuló jellegzetes szerkezetét, illetve látványát, mely célok elérésére a rendezési terv pontos, szakszerű előírásokat fogalmaz meg. Ezek következetes betartásával el lehet(ne) érni azt, hogy Vinár megőrizze sajátos hangulatát és jellegét. Kíváncos lenne a helyi védelemről szóló rendelet megalkotása, mely egyfajta védelmet jelentene a lokális természeti és épített örökségi értékek számára.

IV. c.) A kulturális örökség szempontjából pozitív és negatív hatások mérlege.

Pozitív hatások mérlege:

A településen az elmúlt évtizedekben a fejlesztések oly irányúak voltak, hogy a település megőrizte hagyományos beépítésű utcás-falu szerkezetét. Az utóbbi

években, évtizedekben emelt lakóépületeinek tömege és külső megjelenése, bár nem minden esetben illeszkedik a hagyományos utcaképben, a település hangulata megőrizte élhető jellegét. Dicséretesnek látszik az is, hogy a rendezési tervben az új házak nagyobb számban csak a település szélén épültek. A római katolikus templom jó karban van, községi temetője, utcái tiszták, portái rendezettek, régi épületei közül többet felújítottak, illetve a kor igényeinek megfelelő hasznosítást is biztosítottak. A falu fokozatosan fejlődik, üteme és iránya nem veszélyezteteti alaptevő karakterének megváltoztatását.

Negatív hatások mérlege:

Régi épületállománya nagyrészt kicserélődött. Az utóbbi években emelt családi házak közül többet olyant látni, melyek a helyi hagyományok teljes mellőzésével épültek és ez által idegen látványt nyújt a faluképben. Régi épületei közül vannak olyanokat is, ahol azok felújítása (pl. ablakcsere) megbontja az épület homlokzatának arányait. Van olyan köztéri alkotás (útszéli kereszt, temetői sírjel, stb.) amelyek kiegészítésre, restaurálásra vár. A községi temető gondozott, de fásítása szükségesnek látszik. Szintén megoldásra vár a Millenniumi Park környezetének további rendezése.

Itt is, mint annyi már magyarországi településen, zavaróan hat a meggondolatlanul elhelyezett villanyoszlopok és villamosvezetékek sokasága. A település nem rendelkezik Helyi Védelmi rendelettel, melynek megalkotását javasoljuk.

Napjainkban szántott régészeti lelőhelyeket éri csekély mértékű, ám állandóan ható visszafordíthatatlan károsodás. Ennek megállítása csak a szántás felhagyásával lehetne elképzelhető.

IV. d.) Röviden összefoglalva:

Jelen hatástanulmány konkrét beruházásokkal nem foglalkozik. Mindazonáltal a beruházások lelőhelyekre gyakorolt hatását hangsúlyoznunk kell, miszerint a kivitelezés során a lelőhelyek jelentős része elpusztulhat, még abban az esetben is, ha megelőző ásatás keretében lehetőség nyílik ezek feltárására. Ennek elkerülése érdekében javasoljuk a beruházások tervezésénél, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket mindenképpen kerüljék el. Egyúttal felhívjuk a figyelmet, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. Az időközben előkerült lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Javasoljuk, hogy a beruházások előtt, de legkésőbb a tervezés fázisában kérjék ki a Hivatal véleményét.

Vinár településrendezési terve elfogadott településfejlesztési koncepcióra épül. Az előkészítést megalapozta a mikrotérségi gazdaságfejlesztési program. A tervezett fejlődés fő iránya a Veszprém megyei Területrendezési Terv elveihez, főbb funkcióihoz igazodva, a munkahelyteremtés, a szolgáltatási szektor minőségi fejlesztése, az idegenforgalom, a turizmus lehetőségeinek kihasználása és a kapcsolódó lakóterület fejlesztés. Ezt a szerepet döntően a meglévő építészeti, természeti adottságokra, értékekre alapozva tudja betölteni a település. Az integrált értékvédelem tudatos tervszerű munkáját a kulturális örökségvédelem rendezési tervi megfogalmazása, a naprakész értékleltár, az építészeti értékek helyi védelméről szóló rendelet minél előbbi megalkotása segítheti.

A túlzott mértékű lakóterület fejlesztést nem célszerű folytatni, a rendezési tervben előírányzott, lehatárolt terület hasznosítása látszik a még elfogadható, kezelhető mértéknek.

Nyilatkozat

Alulírott Pintér László régész kijelentem, hogy a City Plus Bt. megbízásából Vinár község településrendezési terve alátámasztó munkarészét képező kulturális örökségvédelmi hatástanulmány tervezett megoldása megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá kijelentem, hogy a hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem. A munkát Fazekas Róbert településrendező tervezővel való együttműködéssel, egyeztetve végeztem el.

(MSCS 2006. JANUÁR.).